GUILLEM EIMERIC,
JURISTA D'UNA FAMÍLIA PATRÍCIA DE BARCELONA
(†1301)

*GUILLEM EIMERIC,
A JURIST OF A PATRICIAN FAMILY OF BARCELONA
(† 1301)*

CARME BATLLE I GALLART
Universitat de Barcelona

Resum: L'objecte d'aquest article és traçar la biografia de Guillem Eimeric, jurista de Barcelona, que visqué a la segona meitat del segle XIII. El treball es basa sobretot en l'anàlisi del seu testament i en l'inventari dels seus béns, entre els quals destaca una rica biblioteca. L'article es completa amb l'estudi del llinatge procedent d'Eimeric de Perusia i dels negocis realitzats pels seus familiars banquers.

Paraules clau: Guillem Eimeric; Barcelona; Segle XIII; Patriciat; Juristes; Biblioteques privades.

Abstract: The aim of this article is to draw the biography of Guillem Eimeric, a Jurist born in Barcelona, who lived in the second half of 13th century. The study is based on the Guillem Eimeric's will and on the inventory of his properties and goods. Among his goods, his rich Library deserves to be especially mentioned. The paper finishes with a study of the lineage from Eimeric de Perusia and with an analysis of the banking affairs of his relatives.

Keywords: Guillem Eimeric; Barcelona; 13th century; Patricians; Jurists; Individual Libraries.

SUMARI

1. Els orígens dels Eimeric.- 2. La família Eimeric durant el segle XIII.- 3. Els béns i els negocis dels Eimeric canviadors.- 4. Afers marítims o amb gent de mar dels mateixos Eimeric.- 5. Els Eimeric propietaris de la parellada del raval.- 6. El jurista Guillem Eimeric.- 7. La biblioteca de misser Guillem.- 8. L'habitatge.- 9. El testament de Guillem i la marmessoria.- Apèndix documental.

Els savis en dret, com se'ls anomena a les llistes dels jurats del Consell de Cent de Barcelona, formen un grup molt interessant dins la societat urbana i molt influent pels seus coneixements tant en l'administració de justícia a la cort del veguer i a la del batlle com dins el govern municipal pel fet d'aconsellar els regidors en temes judicials, en la interpretació dels privilegis, en problemes administratius etc. Aquests juristes, en virtut de

l'amplitud de la seva formació, poden ser alternativament advocats, jutges o assessors de les autoritats reials, i definir i decidir el dret amb el seu prestigi sobretot en uns anys de creació del règim jurídic i de molts conflictes sorgits entre les lleis tradicionals i el dret comú¹.

Durant la segona meitat del segle XIII ja tenen un bon paper alguns personatges procedents de famílies burgeses al costat d'altres pertanyents a la petita noblesa. Trobem actius a la ciutat Berenguer Descortell o Dezcorrey (de Cortilio), Bernat Guillem de Pinells, Pere de Malla, Jaume i Bernat de Montjuïc, que són més joves². L'any 1301 consten per primer cop en el Llibre del Consell de la ciutat sota l'epígraf "Savis en dret" com a jurats del Consell de Cent; són misser Pere Comte, misser Jaume de Montjuïc, misser Berenguer Dezcorrey i misser Pere Batlle. A partir d'aquesta data ja hi seran freqüentment i Descortell, amic del nostre protagonista, Guillem Eimeric, encara hi consta el 1311.

Ara ens interessa aquest darrer per la seva procedència d'una antiga família barcelonina d'origen italià, que podem analitzar, i per tenir notícies directes d'ell mitjançant el seu testament i l'inventari dels seus béns.

1. ELS ORÍGENS DELS EIMERIC

El primer d'aquesta família que trobem a Barcelona és Eimeric de Perusia present a la ciutat a mitjan segle XII procedent de l'indicada ciutat italiana, Perugia, com ho manifesta el seu nom i també el fet que no hi havia cap home anomenat Eimeric al nostre país. El mateix podem observar sobre el nom de la seva dona, Alexandria, forma que consta en els documents, o Alexandra.

No és un cas aïllat³, però sí que és el més documentat per haver arrelat ell i els seus descendents a la nostra ciutat. Sobre la seva arribada només podem fer conjectures per la possibilitat de ser un mercader o un navegant com d'altres que freqüentaven el lloc. Ell s'hi establí abans del 1134, data de la primera notícia de la seva presència: és testimoni de la venda de la meitat d'una peça de terra a la Llacuna propera a la ciutat, feta per Ramon Pere a Pere Arbert i la seva muller Esclarmonda, germana del

¹Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, *La jurisdicción municipal en Cataluña y los juristas de Barcelona en la Baja Edad Media*, a "Faire bans, edictz et statutz": légiférer dans la ville médiévale", dir. J.-M. Cauchies, E. Bousmar, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles, 2001, pp. 331-364.

²El testament de Descortell, jurisperit, és del 8 de gener de 1324 (Arxiu de la Catedral de Barcelona, en endavant, ACB, Bernat de Vilarrúbia, manual de testaments 1300-1339, fs. 53-56). El testament de Montjuïc porta la data del 7 de gener de 1345; té un germà que també és jurista, Bernat, i el fill Berenguer ja està estudiant dret (Josep HERNANDO, *Llibres i lectors a la Barcelona del s. XIV*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera, 1995, doc. 106). Pinells consta en el nostre estudi, *Els ciutadans honrats de Barcelona: l'exemple dels Gualbes (segle XIV)*, Barcelona, Ed. Dalmau, 2007, p. 15.

³C. BATLLE, *La presenza degli stranieri a Barcellona nei secoli XII e XIII*, a "Dentro la città. Stranieri e realtà urbane nell'Europa dei secoli XII-XVI". Convegno Internazionale del GISEM (Venezia, 1984), Università di Pisa, ed. a Napoli, 1989, pp. 87-110.

venedor. S'hi casà dues vegades: primer amb Ponça, neboda del metge Guillem Arbert (potser parent de l'esmentat Pere Arbert) i després amb Alexandra, germana del mercader barceloní Bernat Capdebou, fills del difunt Ramon. A inicis del 1146 ja s'esmenta el seu habitatge proper al mercat on devia desenvolupar els seus negocis⁴.

El matrimoni d'Eimeric amb Alexandra va tenir lloc el 1151, ja que la carta d'esposalles porta la data del 23 de gener d'aquest any, en la qual ell li feia donació de la dècima part de tots els seus béns presents i futurs. Tot quedava a casa perquè la núvia pertanyia a la família de la primera dona d'Eimeric: el metge Guillem Arbert era cunyat de Bernat Capdebou, el germà d'Alexandra. El metge i la seva dona Toscana —remarquem aquest nom potser italià— tenien cases a la plaça propera a l'església de Santa Maria del Mar en direcció al mercat, finca que venen a Eimeric per la respectable suma de 170 morabatins d'or. Una part era propietat de Toscana que ho havia rebut de la seva àvia per les seves núpcies i després per testament. El conjunt consistia en dos obradors construïts a la volta i amb la seva pròpia volta, una casa i un cortal a l'est dels obradors, i limitava al sud amb la propietat dels germans Capdebou, un obrador edificat a la volta i un cortal, i a l'oest amb l'esmentada plaça. Aquesta adquisició del 1158 i la d'una honor per 212 morabatins en un lloc no precisat el 1152, arrodonien la finca d'Eimeric que ja vivia aquí al burg vora el mercat, com dèiem⁵.

Pensem que era germà seu el Joan de Perusia present a la ciutat amb la seva dona Guillema, que són els pares de Joana ja casada amb Pere Estirat al començament de l'any 1157, i els oncles de Pere de Perusia —el germà d'Eimeric?—, que tenia el mas Pla a la vila de Caldes. Amb motiu de posseir dit matrimoni una penyora de 500 sous sobre aquest mas, obliguen al nebot a donar anualment un sester d'oli bo, segons la mesura de Caldes, que el sagristà de la catedral de Barcelona farà servir, en part, per les llànties que cremen davant l'altar de Santa Maria i el cos de Santa Eulàlia⁶. Un altre

⁴ACB perg. 1-5-20 del 4 de juliol de 1134. Consta la seva casa en l'establiment del 1146 de cases, cortal i altres pertinences del raval, sota el palau comtal i vora el mercat, fet pels canonges a Guillem Rodbau a canvi del cens anual de mitja lliura de cera per sant Andreu; té a l'est i al sud la paret comuna amb P. Amalric, a l'oest la canal de la casa d'Eimeric de Perusia i al nord la carrera, amb entrada i eixida comú per la mateixa porta i paret comuna entre Rodbau i Pere Grau, canviador (ACB Libri Antiquitatum, I, f. 229, doc. 620, Josep MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, XI, Barcelona, 1915, pàgs. 97-98, n° 1595). Observem que un canviador viu a la vora.

⁵La carta d'esposalles és a ACB 1-5-28. El 12 de maig de 1158 el metge Arbert i la seva dona Toscana fan la venda dels obradors, casa i cortal que limiten a l'est i al nord amb el cortal de les cases de la vídua de Benencasa, a més dels límits indicats abans; són testimonis, entre d'altres, Pere i Bernat Marcús. El pergamí és un trasllat del 2 d'abril de 1192 (1-5-159). El 9 de febrer de 1152 Eimeric adquireix la honor en presència de deu prohoms de Barcelona, que signen de la seva pròpia mà el document, a Guillem de Narbona i la seva dona Martina; l'havia rebut Martí Petit, pare de Martina, com a penyora de 200 morabatins de Pere Ricard, que aquest any era veguer, el seu germà i llur mare. Ho redimí Eimeric que recobrà penyora i escriptures davant els "nobles homes de Barcelona" (perg. 1-5-1152).

⁶Document del 18 de gener de 1157 (ACB Libri Antiquitatum citat per J. MAS, *Notes històriques*, XI, 1915, p. 175, n° 1754). El 31 d'octubre de 1159 els mateixos fan donació d'unes vinyes vora la ciutat. Confirmació dels 6 quartans d'oli del camp dit del Pla; ho tindran Pere Guillem i Pere de Perusia casat amb Saurina i pares de Pere, i per això Pere Joan de Perusia, que tenia aquest oli en dita finca, rep 40 morabatins d'or (MAS, *op. cit.*, XI, pp. 197-198, n° 1809, i pp. 212-213, n° 1838). El dia 1 d'octubre de 1168 Pere Eimeric i la seva dona Guillema arriben

germà podia ser Jaume, que és anomenat oncle de Pere, i féu una donació el 1157, o és una altra família del mateix cognom relacionada amb la que estudiem.

També pensem que l'esmentat Pere de Perusia podia ser fill d'Eimeric de Perusia i de la seva primera dona, tot i que el 1160 trobem un Pere Eimeric i la seva muller com a propietaris d'un alou a la Vilanova; devia ser la mateixa persona perquè era normal portar el nom patern de les dues formes, ja que no hi havia cap norma sobre els cognoms en plena formació. També podia pertànyer a la família d'algun germà d'Eimeric.

Més o menys al mateix temps, exactament el 2 de novembre de 1157, el primer Eimeric actuava quan ja tenia la fortuna feta. Aquest dia adquirí al matrimoni format per Guillem Pere de Sants i Guília un mas amb tots els seus camps i una feixa de terra adjacent a la part superior de la finca per 100 morabatins d'or, aiadins i bons. El mas estava situat al territori de la ciutat a la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana entre la platja i el camí públic, en concret *ad ipsas Lannas*, i el tenia per ells Ramon de Roca. Més endavant el comprador va completar la propietat amb un alou emplaçat a la vora i també tocant a la via pública, és a dir a Banyols ben a prop del Llobregat, alou comprat a Guillem, dona de Pere Icard, i als seus fills.

La fortuna d'Eimeric li permeté fer donació de tot aquest conjunt de terres al monestir de Santa Maria de Valldaura, representat per l'abat Pere i els seus monjos, per remei de la seva ànima el 5 d'agost de 1162, amb el consentiment del seu fill Guillem Eimeric, segurament el primogènit, i la signatura del famós Bernat Marcús. La fundació d'aquest aniversari ens manifesta el temor que la mort inspirava al donador potser veient-la propera, amb el penediment per haver fet fortuna en els negocis però sobretot en el préstec usurari, contra els preceptes eclesiàstics. De tota manera encara vivia a fi del mateix any i a l'inici del següent quan Esteve Sarroca, després d'adquirir un alou amb cases que limitava a l'est amb el de Banyols donat per Eimeric, en féu donació al mateix monestir juntament amb el seu cos i ànima per demanar a Déu el perdó dels seus pecats i negligències, amb la possibilitat d'ingressar-hi com a monjo. És interessant remarcar que Eimeric signa com a testimoni dels dos documents⁷, detall que pot indicar la seva influència en els fets relatats i una vinculació amb Sarroca; potser pertany a la família del Ramon de Roca, tinent de l'esmentat mas *Lannas*.

El nucli de les propietats d'Eimeric, on vivia i treballava, i després en mans dels seus successors era al burg a la vora de l'església de Santa Maria del Mar, amb cases i camps que semblen arribar des de la platja cap a la

a un acord amb Guerau Belesma sobre el seu hort de la Vilanova, alou de la canonja, proper al torrent del Merdançar i a la via que va als molins i al mar; Belesma rep 82 morabatins per la venda (ACB perg. 1-5-355).

⁷Eimeric comprà el mas a Guillem, que l'havia heretat del seu pare, i a la seva dona que hi tenia drets per la seva dècima o escriu, amb el consentiment dels fills. La venda es féu a Barcelona davant el notari Pere de Corró, tan actiu en aquests anys, i de Durfort, que podia ser una autoritat urbana ja que més endavant fou batlle reial (*El "Llibre Blanch" de Santes Creus*, ed. F. Udina, Barcelona, 1947, docs. 75, 105, 106 i 107).

ciutat, ben amunt fins a la zona del mercat. Mort després del 1163, li sobrevisqué la seva vídua amb els fills. De Guillem, el primogènit, no en tenim gaires notícies, però podria ser el veguer de Barcelona del 1185... Sabem que tenia casa al raval, a la *burgada* de Santa Maria del Mar, al costat de la de Ramon d'Arcs, i a l'altra banda del camí hi havia la de Bernat Pelegrí davant l'església i tocant a una via. Precisament els límits d'aquestes propietats, que eren alou de la canonja, foren objecte d'un litigi entre els dos veïns, Eimeric i Pelegrí, que convençuts per Bernat, sagristà, i a fi de resoldre el problema anaren a la cúria reial; el novembre de 1194 Dalmau de Palou, Pere sagristà de Vic i Guillem Durfort van donar la sentència següent: Pelegrí havia de retenir la meitat de la honor que la via dividia pel mig, en direcció a ponent, i Eimeric l'altra meitat vers llevant un cop hagués pagat 500 sous al veí⁸.

En canvi Pere Eimeric, ben establert, el 1169 adquirí un hort, alou de la canonja i situat vora la riera del Merdançar, i devia tenir negocis ja que el 16 de gener de 1180 pagava la suma de 15 sous de diners de Barcelona deguda per ell i el seu pare, Eimeric de Perusia, a un tal Parler⁹. El germà més jove és Bernat, nom molt repetit entre els seus descendents, un dels quals podria ser el jurista Guillem.

Si el primer Eimeric aporta al matrimoni un cabal adquirit en les finances, Alexandra hi contribueix amb un bon dot, que sembla una base important del poder territorial dels seus fills. Precisament el repartiment d'aquesta fortuna del pare i dels avis a la mort d'ell motiva discussions i pactes entre la vídua i els tres fills fins a la signatura d'una concòrdia aconsellada pel veguer Berenguer Bou i els prohoms Burget i Guillem Ubald o Ombau el 4 de febrer de 1181. En primer lloc, Guillem, el primogènit, que ja té la seva part de l'herència, autoritza als germans i a la seva mare Alexandra a tenir la possessió de les cases de l'avi matern a la plaça de Santa Maria del Mar vers ponent, de la propietat (honor) amb cases, terres, vinyes, haver, mobles tant a Barcelona com al seu territori i a altres llocs, exceptuades dues petites peces de terra a Sants adquirides pel pare al prevere Pere Ramon; Guillem en tindrà la meitat i els seus germans, Pere i Bernat, es partiran l'altra meitat. Per aquesta definició ell cobra 200 morabatins aiadins d'or i els altres tres li confirmen tot el que ell té a Barcelona, el seu territori i a altres llocs. La suma donada al primogènit per indemnitzar-lo dels seus

⁸Pelegrí havia aconseguit la propietat per donació dels seus cosins Pere i Guillem Gili: la meitat d'un hort amb cases, pou, arbres i altres pertinences, que havien estat de Saicii, oncle matern dels Gili, donació feta per mitjà d'un instrument escrit pel notari Joan Llorens el setembre de 1193 a Montpeller, a la Salneria, a casa de Pere Rubí i davant una dotzena de testimonis, alguns ben coneguts, com Bernat Bou, Guillem Durfort, Pere de Blanes, distingits barcelonins. Pere de Corró en feu un trasllat a Barcelona el 28 d'abril de 1197. El document de la concòrdia fou signat pel mateix rei Alfons. Tots dos són als *Libri Antiquitatum* (J. MAS, *Notes històriques*, XII, Barcelona, 1915, pp. 68-69, n° 2235 i pp. 72-73, n° 2244).

⁹El 9 d'agost de 1161 Guillem Eimeric, sense cap més indicació, adquiria a Flandina i al seu fill Esteve un alou que Guillem ja tenia a precari dels venedors, prop de Vinyals, al territori de la ciutat, per 90 morabatins d'or aiadins; limita amb altres vinyes. Ho signa Burget (ACB *Libri Antiquitatum* I, f. 295, doc. 804 a MAS, *op. cit.*, XI, p. 213, n° 1840, i 1866). ACB perg. 1-5-251, 16 de gener de 1180, signat per Joan de Montjuïc, Jordà Pellicer i Bonet de Perarnau, i escrit per Pere de Corró.

drets en la part de l'herència dels germans i en els béns materns ens manifesta la importància de la fortuna acumulada per Eimeric de Perusia i la seva dona.

Uns anys més tard, el 28 de març de 1192, els dos germans petits, Pere i Bernat, es divideixen l'herència paterna amb intervenció dels tres prohoms signataris del document: el primer té la part inferior de la vinya del Ginestar i la part occidental del domini, la meitat de les cases del Farragenar amb tota la propietat que és fora la ciutat; mentre que Bernat rep la part superior de l'esmentada vinya, la part oriental del domini, les cases amb voltes i el cavall¹⁰.

Un problema sorgit a la fi del 1194 ens detalla algunes propietats dels Capdebou al Farragenar, és a dir sota el mercat: obradors amb volta, cases amb obradors ocupades per Pere Eimeric, i també una vinya al Ginestar i la parellada de la Celada. Quan Bernat Capdebou va vendre la meitat de les propietats del Farragenar (l'altra meitat devia ser el dot de la seva germana), del Ginestar i la Celada a Eimeric, Alexandra i el fill Pere, no coneixia el testament del seu pare. Assabentat dels seus propis drets pel testament retrobat presentà una queixa contra ella i el seu fill Bernat —els altres citats ja havien mort— en presència del rei Alfons i dels nobles de la seva cúria. Aquí es llegí el testament davant tots els implicats, que acceptaren una concòrdia favorable al demandant: Capdebou rebé 110 morabatins per renunciar als seus drets a favor dels familiars citats¹¹.

2. LA FAMÍLIA EIMERIC DURANT EL SEGLE XIII

La família Eimeric sembla pertànyer a la mà major de la ciutat per la seva fortuna aconseguida en el negoci bancari durant el segle XII, i conserva la seva categoria durant el segle següent, quan participa en el govern municipal. Sense emparentar mai amb els grans llinatges patricis dels Durfort, Montcada, ni amb els rics mercaders Adarró, Banyeres, Marquet, Sesfontes etc., sabé mantenir un nivell alt per la seva dedicació als canvis i altres negocis, sobretot els marítims, i per alguns enllaços matrimonials avantatjosos, possiblement amb els Grony i després amb els Ombau, Bussot i Viladecols. Una altra característica és la manca de familiars masculins dedicats a l'Església —només hi ha dues germanes monges— i l'absència de matrimonis

¹⁰Dos pergamins partits per ABC escrits per Pere de Corró i signats per notables -alguns són autògrafs-: en el primer Pere Arnau fill de Guillem, Guillem Eimeric junior, els tres consellers, Tició, Pere Ponç, Ermengol de Manresa, el jutge Miró i Pere d'Alfou; en el segon: el mateix Ermengol, Guillem d'Alfou i Joan de Montjuic (ACB pergs. 1-5-253 i 325).

¹¹Document escrit per Pere de Corró el 15 de novembre de 1194 i signat per Alfons, rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença, Pere sagristà d'Ausona, el vèguer Ermengol de Manresa, Guillem Durfort, Arnau Sunyer i Burget (ACB perg. 1-5-353). El Pere Eimeric establert a les cases amb obradors situades sota el mercat pot ser el mateix propietari d'una galera que està viatjant el 2 de juny de 1198 portant diners d'altres, tot i que se l'anomena Pere Arnau (Arcadi GARCIA I SANZ; Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II, Barcelona, 1983, doc. 3).

entre parents per afavorir la conservació del patrimoni familiar, en contrast amb altres llinatges barcelonins, com els Grony per exemple.

Bernat Eimeric, que es pot identificar amb el més jove dels germans esmentats, o pot ser d'una altra branca, era propietari d'un gran alou que per la seva situació a l'altre costat de la Rambla era una parellada sense edificar, aviat origen d'un nou raval. Precisament per tenir una situació tant privilegiada aquesta finca adquirí més valor fins al punt de ser urbanitzada des de mitjan segle XIII, com veurem més endavant en tractar de Pere Arnau Eimeric.

Quant a la família comprovem que del matrimoni de Bernat amb Estàcia nasqueren set fills que la vídua hagué de pujar tota sola per la desaparició del marit, mort abans del 1216. Malgrat dubtar de la família d'origen d'Estàcia, filla d'un Pere Arnau —probablement Pere Arnau Grony que era un dels marmessors del seu marit—¹² observem una política matrimonial més aviat assenyada en relació amb els enllaços dels seus fills, segurament ja programats en el testament del pare. La vídua va tenir algunes dificultats econòmiques, més aviat de liquiditat, fins que ella es dedicà plenament al negoci familiar amb un èxit total.

De les quatre noies, dues les casaren i les altres dues, Ramona i Bernardona, les ingressaren al monestir de Valldonzella, al qual la seva mare les oferí el 18 d'octubre de 1218 amb el corresponent dot segurament estipulat en el testament del difunt, no conservat; són 5 mojudes de la vinya del Ginestar, del territori de Barcelona, vinya de grans dimensions ja que 7 mojudes més serveixen de penyora del dot de la seva germana Guillema. No sabem quin dot pagà per casar les dues filles grans, Eimerica —remarquem el nom de la noia— i Guillema, però havia de ser notable per convèncer els Bussot i els Viladecols tot i els evidents problemes de pagament. Ho comprovem en el cas de Pere de Viladecols que tenia com a penyora de l'eixovar de Guillema 7 mojudes de la vinya del Ginestar, situada sobre el mas de Ramon Ferrer. Per tal de redimir la penyora Estàcia, juntament amb el marmessor Merola, la seva dona Maria i Berenguer Gerard, rebé un préstec de 200 morabatins, la meitat en morabatins nous i la meitat en vells, sense lucre de part de Pere de Ripoll, de Lleida, que els havia de recobrar per Pentecosta, rebent com a penyora les esmentades 7 mojudes de vinya (2 de març de 1217). En efecte el primer dia de maig següent Ripoll va signar l'àpoca a l'esmentat Merola, que pagà la suma; devia treure els diners de l'herència de Bernat Eimeric amb la venda d'alguns béns.

Altres problemes econòmics de la vídua, o transaccions de préstecs, consten en un document del 5 de setembre de 1219, en el qual Estàcia assegura a Bernat de Polinyà i a Bartomeu d'Ausona, fiadors d'ella per 30 morabatins pagadors per Nadal als dos marmessors —un dels quals pot ser el pare d'Estàcia—, que en cas de sofrir danys o despeses a la cúria per causa de

¹²Pere Arnau Grony estava promés a Sança Marcús el 1202, data del testament d'ella; desconeixem si era el seu segon matrimoni. El seu nebot Pere nomenà Bernat Eimeric un dels seus marmessors el 1227 [C. BATLLE; A. BUSQUETS; I. NAVARRO, *Aproximació a l'estudi d'una família barcelonina els segles XIII i XIV: els Grony*, "Anuario de Estudios Medievales", 19 (1989), pp. 294 i 304].

l'assegurança, ella els hi compensarà. Al cap de cinc anys ella tenia negocis amb l'esmentat Polinyà i li devia l'elevada suma de 14 lliures i 3 sous pagadors a la propera fira de Vilafranca, on potser la canviadora anava personalment per no perdre's cap ocasió de fer diners¹³.

També el 22 de novembre de 1219 Estàcia continuava els tractes amb els marmessors del marit, Pere Arnau Grony i Arnau de Merola, per obtenir diners destinats a la manutenció de la seva filla Guillemma. Primer de tot ells s'aconsellen amb el bisbe Berenguer, el canonge Colom i els prohoms de la ciutat, que analitzen el testament abans de permetre la venda de la vinya del Ginestar a Bussot per 100 morabatins o auris i de deixar aquesta suma a la vídua per mantenir i vestir la noia, encara impúber, fins a Pasqua i durant un any més, és a dir fins a l'altra Pasqua; si Guillemma es casa dins d'aquest termini, la mare haurà de tornar els diners, que devien ser part del dot de la noia. Aquesta vinya era una propietat gran i valuosa perquè serveix per garantir les operacions financeres comentades. El comprador de la vinya devia ser el promès o ja marit d'Eimerica; el matrimoni es portà a terme, però el 28 de març de 1245 ella ja era vídua i rica: podia deixar 440 sous al seu germà Guillem, la seva dona Estefania i la mare Estàcia, que li havien de tornar el proper Nadal. És una operació bancària més de les realitzades pels tres familiars i socis, en la qual només la signatura de Guillem és autògrafa amb un signe com una flor, molt semblant al del notari Bernat de Caderita que fa el document¹⁴.

Encara l'11 d'agost de 1226 la vídua Estàcia necessitava el consell i el permís dels marmessors del seu marit per llogar durant cinc anys un obrador perquè devia pertànyer a l'herència del seu fill; estava situat al cantó i davant la porta de la casa de Berenguer Burget a la plaça del mercat i no es devia trobar en gaire bon estat quan ella es comprometia a refer el desperfecte en cas de caiguda d'algun bastiment, sense cap despesa per part dels germans Bernat i Arnau d'Olzet, que li pagaren 500 sous a fi que ella pogués recobrar l'obrador empenyorat per 600 sous de quatern a Guillem Nas i a Guillem de Matadepera, coneguts mercaders barcelonins¹⁵.

Dels fills d'Estàcia, Guillem, Bernat i Arnau, sabem que el primer, és a dir el primogènit, es casà amb Estefania, filla de Bertran Ombau i germana de Guillem, Bernat, Arnau i Agnès casada amb Guillem Burget. A

¹³ACB pergs. 1-6-3905 sobre les dues monges; 1-6-1318 estisorat -el testimoni G. Tonsor signa amb unes tisores ben dibuixades-, 522 sobre la transacció de Merola. Document estisorat escrit el 5 de setembre de 1219 per Guillem, sotsdiaca, és a dir un notari de fora de Barcelona (perg. 1-6-790), seguit pel del 2 de maig de 1224 (1-6-3324).

¹⁴ACB perg. 1-6-3993, 22 de novembre de 1219 amb les signatures dels prohoms consultats: Berenguer Gerard, P. Grony, G. Umbald, Bernat de Grúa i Felip Gras. Els socis juren sobre els Evangelis i renuncien a totes les constitucions que els puguin ser favorables, com la del Codi que comença "Hoc ita si pactum et beneficio dividende actionis", i a més Estefania al seu esponsalici i al senatconsult de Vel·leia (perg. 1-6-626 estisorat).

¹⁵Estàcia obliga els seus béns per garantir l'operació i signa el document amb els dos marmessors, els seus fills Guillem i Arnau, Ramon Perpètua i Pere de Riera, davant el sotsdiaca Ramon d'Olm, notari de fora de la ciutat (perg. 1-6-2281). Sobre el draper Berenguer Burget C. BATLLE, *La família i la casa d'un draper de Barcelona, Burget de Banyeres (primera meitat del segle XIII)*, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", 2 (1981), pp. 74-76.

la mort de Bertran Ombau els germans petits d'Estefania romangueren sota la tutela d'Arnau Adarró i de Guillem Ros, aconsellats pel marmessor del pare, Pere Batalla. Arribats a la majoria d'edat, Arnau Ombau i la seva germana Estefania passaren comptes de la tutoria amb Arnau Adarró el 31 de març de 1234, perquè ell s'havia encarregat de pagar els deutes deixats per Bertran Ombau i la seva dona i de la manutenció dels infants amb la recollida dels fruits de les finques heretades pels orfes¹⁶.

Un cop preparat Guillem Eimeric es dedicà als negocis i als préstecs amb l'ajut de la seva dona Estefania i durant uns anys desenvoluparen una activitat conjunta, experiència que ella aprofità per continuar el negoci un cop vídua (poc abans de 1251), sola o amb el seu germà Arnau Ombau, i després amb el seu fill gran també anomenat Guillem. La família d'Estefania no sembla tant sòlida com la del seu marit per la pèrdua d'una bona situació econòmica per motius que desconeixem. De tota manera, quan tot anava bé, Arnau Ombau —pot ser un germà o parent d'Estefania— havia formalitzat el seu matrimoni per paraules de present amb Sança, filla d'Arnau Adarró, compromís anul·lat segurament amb motiu dels problemes econòmics posteriors. Adarró i Ombau eren socis en l'explotació dels molins de la canonja, que vers 1240 els hi donà molta més feina per moldre el blat necessari per l'aliment diari dels pobres atesos a la Pia Almoïna, pobres que havien augmentat molt en aquesta data. Al cap d'uns anys els dos socis rescindiren el contracte i l'Almoïna en trobà immediatament altres dos el 9 de març de 1245. Tot sembla coincidir amb la mort d'Arnau Adarró. El promès acomiadat no s'hi va conformar i posà plet davant el bisbe de Barcelona contra Sança, que encara era impúber i sota la tutela del germà Berenguer. El 6 de febrer de 1247 i davant el bisbe Pere, els canonges mestre Berenguer de Torre i Berenguer d'Illa dictaren sentència contra Ombau: reconeixen que Sança farà dotze anys el 25 de març vinent, el matrimoni és nul encara que ell "infama" la noia dient que havien contret matrimoni, tot i que uns testimonis ho neguen, i vol que li entreguin. L'any següent, quan ella ja tenia dotze anys, el germà la va casar amb Guillem de Torrelles, de categoria superior a la del primer promès, amb un esplèndid dot de 1.500 auris o morabatins¹⁷.

¹⁶ Adarró havia comprat aquests fruits a l'altre tutor; de tot hi havia cartes que ara els lliura. Tot i que estan d'acord els interessats, els seus consellers i uns testimonis, es feu un trasllat del document del 31 de març de 1244, segurament amb motiu del problema dels molins de la canonja sorgit entre Ombau i Adarró (perg. 1-6-85). Un Guillem Ombau, més gran que l'esmentat abans, tenia propietats, entre les quals una casa amb una cuina i un cortal, i terres situades a Llefià, parròquia de Badalona, que establí a Ramon Ballaró el 4 de novembre de 1219; són alou de la canonja de Barcelona (perg. 2654 partit per ABC). Bernat Ombau té cases al carrer de Santa Maria del Mar vora el mercat.

¹⁷ Josep BAUCCELLS, *La Pia Almoïna de la Seu de Barcelona*, a "A pobreza e a assistência a pobres na Península Ibérica durante a Idade Média", I, Lisboa, 1973, pp. 91-92. En el plet la menor Sança ha de ser representada per un curador, Arnau de Sanahuja, nomenat pel veguer Pedrolo de Castellassol el 5 de febrer de 1247 (pergs. 1-6-1473, 4180). Els documents del 15 i 19 de juny de 1248 es refereixen al dot de Sança rebut per Guillem, però ella renuncia a favor del germà de la meitat del "dret de les ampolles de Barcelona" heretat de llur mare Blanca, filla de Bernat Roig, segons consta en el testament d'Arnau Adarró. La renúncia serà efectiva en el mateix document del dot que Guillem es compromet a fer al cap de dos mesos de tenir la noia a casa. Si que fa l'àpoca del dot. Tot es desenvolupa en presència de Ramon bisbe de Mallorca i del famós canonge barceloní Pere Albert per les dificultats evidents del compromís (ACB pergs.

El vertader germà d'Estefania, anomenat Arnau Ombau o Umbald, al començament de l'any 1241 ja estava casat amb Beatriu, filla del difunt Joan d'Estany, que li aportà unes vinyes segurament com a dot. La situació econòmica de la família no devia ser gaire bona perquè sovintegen les notícies de vendes: una vinya a Arnau de Banyeres, una extensió de terra situada a l'Horta dita de mar o dels molins, una peça per 18 morabatins i una altra per 19 lliures, 13 sous i 4 diners a Berenguer Adarró perquè aquesta terra limitava amb la d'ell; també la meitat del forn proper a l'església de Sant Cugat del Rec a Berenguer Otger i per fi a Estefania i al seu fill Guillem Eimeric, per 380 morabatins ja que era un alou d'Arnau i dels seus fills, Bernat, Jaume i Margarida. Estefania havia ajudat el seu germà i la seva família que reconeixen les despeses fetes per ella en aliments, vestits i altres coses el 21 de novembre de 1259, dos dies després de la venda del forn, que li tenien obligat precisament per aquest deute; manca l'assentiment de Guillem Ombau, el fill gran d'Arnau, per trobar-se absent. S'estipula la possibilitat de recuperar el forn dins del termini de 10 anys si Arnau i els seus tres fills els hi tornen els 380 morabatins¹⁸. En realitat és la liquidació de tot el patrimoni dels Ombau.

Més endavant la situació econòmica d'aquesta família no havia millorat gaire perquè l'esmentat Guillem Ombau tenia vuit fills recordats pel jurista Guillem Eimeric en el seu testament, que analitzarem.

Cal tornar enrere per esmentar Guillem Eimeric, el veí dels Pelegrí i marit d'una Guília —morta el 1206—, que podrien ser els pares d'un Bernat Eimeric, hereu de la gran finca del seu pare. Aquest Bernat va vendre part de la propietat situada a la carrera del Mar i integrada per cases amb un obrador, androna i un hort contigu, a Ramon i Pere Canabuquina, que era gendre de Ramon de Banyeres. Ho heretà Fresca, muller de Pere Ferrer, del seu difunt pare Ramon Canabuquina i ho va vendre a Guillem Burgès el 14 de juliol de 1240 per l'enorme suma de 520 morabatins d'or alfonsins i nous; la considerable extensió de la finca de Guillem Burgès, fill del comprador, va permetre al cap d'uns quaranta anys la seva divisió per mitjà d'un carrer nou que donava

1-6-2377, 628).

¹⁸ Beatriu Ombau tenia una germana, Elisabet, casada amb Berenguer Sunyer, i ambdues pledejaven amb l'hospital d'En Colom per un llegat fet pel seu pare; ells reben unes vinyes, una de les quals Beatriu ven a Arnau de Banyeres (C. BATLLE; M. CASAS, *La caritat privada i les institucions benèfiques de Barcelona (segle XIII)*, a "La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval", CSIC, Barcelona, 1980, p. 129, nota 28 bis, i C. BATLLE, *La família i la casa de...Burget de Banyeres*, la fi de l'inventari, pàg. 91; ja citat a la nota 15. El 21 de maig de 1242 es fa la venda de part de la terra situada al burg, a l'horta de mar i sobre els molins de mar, alou de la canònica, (Arnau a Berenguer Adarró per 18 morabatins, i ambdós es reparteixen 3 quintans de terra del mateix lloc) i el 19 de maig de 1251 de la resta amb l'aigua per regar; Arnau la tenia per Pere Costa blanquer a cens de 18 sous anuals. Quan Arnau cobra, renúncia als beneficis de la llei gòtica i dels Usatges de Barcelona en presència de fra Pere, bisbe de Barcelona, de mestre Ramon i d'uns canonges (pergs. 1-6-1142, 1190, 4267). La venda de la meitat del forn a Otger el 3 de gener de 1257 fou ratificada el dia següent per Estefania, però Arnau es compromet a no fer res sense el consentiment d'ella, ja que el forn és la garantia del deute d'Arnau i els fills envers ella (perg. 1-6-1835). L'ajut d'Estefania no li havia resultat fàcil perquè ella i el seu fill, juntament amb el seu germà i nebots, havien manllevat 340 sous al jueu Salomó, fill d'Abraham Adret, essent fiadors Berenguer Adarró i Pere Grony; el 23 de desembre de 1259, ella i el noi Guillem en tornen 140 al jueu (pergs. 2721, 2815). Els dos documents del 21 de novembre de 1259 són 1-6-2721, en el qual Arnau Ombau estampa la seva signatura amb un signe molt senzill: la creu dels quatre punts dins d'un cercle; i 1-6-1293.

al del Mar. Burgès es convertí en veí amb parets comunes de la torre de la casa de Bernat Eimeric, que precisament hi tenia una torre de defensa, com els Grony i altres establerts en un raval ja ben desenvolupat fora el recinte emmurallat de l'època romana.

Els conflictes entre veïns es podien eternitzar i aquest és el cas dels Eimeric i Pelegrí; encara al començament del 1261, data del seu testament, Arnau Pelegrí greument malalt, es recorda d'un antic problema amb els veïns. Per tenir mala consciència mana als seus marmessors reparar una antiga injúria i restituir la minusvàlua que Romeu Durfort assegurarà existir en els pagaments que li féu Bernat Eimeric a Arnau d'un deute del pare; vol que es cregui la seva paraula. Com que la reparació s'ha de fer a Bernat i a Bonanat Sebastià, que era el seu cunyat, el detall ens permet separar més les dues línies de la família, que creixen de forma paral·lela. Al cap de poc moria Bernat Eimeric després d'una llarga vida, durant la qual va mantenir diverses intervencions en el govern de la ciutat i el 1258 fou investigat per ordre de Jaume I, juntament amb altres dirigents municipals, amb motiu de la mort de Bernat Marquet, lapidat pels seus conciutadans¹⁹.

Remarquem un cop més l'existència de dues branques del llinatge dels Eimeric, la dels terratinents, més important i ben separada de la que hem analitzat abans, és a dir la dels canviadors. Pensem que el jurista Guillem pertanyia a la primera.

3. ELS BÉNS I ELS NEGOCIS DELS EIMERIC CANVIADORS

Si pensem que Eimeric de Perusia féu fortuna en els negocis i els préstecs usuraris, com feien els canviadors i els drapers, comprovem com una branca dels seus successors va continuar les seves directrius amb èxit.

El seu fill Bernat ja actuava com a prestador o banquer a la fi de l'any 1194, data en què negociava amb el matrimoni format per Guilia Vachara i Gerard i llur filla casada amb Pere Febrer. Per raó de la seva professió també tenia tractes amb jueus, que amb motiu de les pressions eclesiàstiques actuaven com a encobridors dels prestadors cristians, per exemple els Adarró. El primer jueu que trobem fent dipòsits de diners en poder de Bernat i el més assidu és Bonisac: li deixa a Bernat 8 lliures i 7 sous de diners barcelonins, valent el marc d'argent 44 sous, sense pacte ni jurament, amb un termini molt breu, de l'11 de setembre de 1196 a la meitat d'octubre vinent; si no li torna en aquesta data, pagarà al jueu 7 sous mensuals de lucre. Altre cop el 4 d'octubre de 1207 Bernat rep d'ell 54 sous. Podria tractar-se del mateix jueu el 9 de

¹⁹Els límits de la finca de Fresca són a l'est la carretera pública, al sud les cases i l'hort que foren d'Ermengol de Manresa amb parets comunes, a l'oest i al nord les cases i l'hort de Bernat Eimeric amb parets comunes en tot i la torre. El carrer nou ja existia a l'inici del 1286, data de la venda d'un censal (ACB perg. 1-1-2452, 4-32-606). El testament d'Arnau Pelegrí és del 12 de gener de 1261 (perg. 1-1-30). Sobre la mort de Marquet C. BATLLE, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, CSIC, Universitat de Barcelona, 1973, pp. 70-72. L'única relació amb Eimeric a la nota 27.

desembre de 1209, quan Bonisac Cerdà diposita fins al primer de gener 40 sous en mans del banquer, que pagarà 10 diners per lliura al mes en cas de no complir. També rep d'un altre jueu, Maymó de Torre, 103 sous que Bernat ha de tornar-li el proper 2 de juny, però si no compleix pagarà un interès de 3 sous mensuals. Més endavant el mateix Maymó li lliura 206 sous durant un mes²⁰.

Una suma més considerable, 30 lliures de la mateixa moneda, és la deixada a Bernat o dipositada per Pere Moneder, un ric barceloní, que l'havia de recuperar al cap d'un any comptant des de sant Martí —el lliurament es fa el 12 de novembre de 1201— essent fiador Guillem Bedoç. Una operació semblant té lloc el 9 de setembre de 1204 amb Guillem Bou. També el 8 de gener de 1205 actuava com a banquer per rebre la suma de 700 sous, valent el marc d'argent 44 sous, de mans de Ponç de Tendes al qual empenyorava com a garantia de devolució una propietat seva: unes cases amb voltes i obradors, un dels quals és vora la porta d'entrada, situades al raval i sota el mercat limitant a l'est i al nord amb les cases de Pere Adalbert, al sud amb les de Pere Arnau Grony —recordem que era un altre gran propietari de la Vilanova de la mar, on encara hi ha un carreró amb el seu nom— i a l'oest amb la plaça que va cap al mar; cada any, el dia de l'Epifania, Tendes podia reclamar la devolució de la suma, que es féu efectiva en una data desconeguda. Altra vegada donà una propietat seva del suburbi com a garantia d'un lliurament de 200 sous fet per Joan d'Illes: cases vora el seu celler on guarda el seu vi, que limita a l'est amb uns obradors seus, al sud amb el carrer i les cases de Bernat d'Alfou, a l'oest les cases de Jordà de Cimino i les de Bernat Ponç, al nord els obradors que s'obren al mercat; si hi tingués despeses, el banquer es compromet a pagar-les. És un altre dipòsit el de 12 lliures i mitja de diners de Barcelona fet el 12 de juliol de 1206 per Pereta, filla del difunt Martí Codina, que ell assegurarà que pagaria a la propera fira de Montcada, on devia anar habitualment per fer negoci; i així ho complí²¹. Totes les finques empenyorades estaven situades vora la plaça del mercat i formaven part de l'esmentada gran propietat de la família.

En el cas de Guillema, filla d'Esteve Gerard, que li confià 20 lliures, valent el marc d'argent 44 sous, el termini és més llarg, del 15 de gener de 1209 al proper primer de gener, i consta el fiador Joan d'Hort, que si en sortís perjudicat, seria indemnitzat pel banquer. En aquesta feina Bernat comptava amb la col·laboració de la seva dona Estàcia, com consta en una operació del 17 de novembre del mateix any, quan ambdós reconeixien als germans Pere i Ferrer de Montjuïc que els hi havien cedit un camp (fou de Bernat Marcús i era a la vora de la vinya de Bernat Eimeric) a fi d'empenyorar-lo a Bernat

²⁰ ACB pergs. 1-5-351, fi del 1194; 1-5-371 del 1196, estisorat, escrit per Pere de Corró, el fidejussor és Bernat Llorens; 1-6-3076 del 1207; 1-6-788 del 1209, estisorat; 1-6-2346, 2 de maig de 1208 i 1-6-3263 del 13 d'abril de 1211, estisorats, signatures en hebreu.

²¹ ACB pergs. 1-6-337 estisorat, del 1201; 1-6-2740 estisorat, del 1204; 1-6-1510 del 1205; 1-6-426, estisorat, del 12 de febrer de 1210. El pergami de la fira és l'1-6-280 estisorat, on consten Ermengol de Banys com a fidejussor del canviador i les signatures autògrafes dels implicats; citat per GARCIA I SANZ; FERRER I MALLOL, *Assegurances*, II, nota 1 de pp. 314-315.

Ferrer de Mar per 400 sous de diners barcelonesos, suma cedida per Ferrer, parent dels Durfort, al banquer; aquest darrer recobrà el camp i el retornà als germans el dia de la festa de sant Feliu d'agost²².

La vídua Estàcia, ja ben experta en els secrets de la professió, continuà les activitats tota sola o potser amb algun ajudant del difunt, fent constar sempre la seva condició de vídua de Bernat Eimeric, amb la finalitat de mantenir la seva nombrosa família i de transmetre la taula de canvi al seu fill primogènit un cop arribat a la majoria d'edat, com així ho féu. Es dedicà sola al negoci des de l'inici de l'any 1217 fins al 1227, quan ja actuava associada amb el seu fill Guillem, amb les mateixes característiques marcades pel seu marit, com el tracte amb jueus²³.

Guillem, fill de Bernat i Estàcia, i domiciliat al carrer de la Mar, també es dedicà a negocis bancaris: dites, préstecs, parts de nau etc., sense constar mai amb el nom de canviador o de draper, seguint la tradició familiar. Començà a actuar sol l'u de juny de 1228, quan el seu germà Arnau li confià 50 morabatins durant sis anys a partir del proper dia de sant Joan, a menys que els hi demanés per casar-se. Els dos germans tenien negocis marítims junts ja que l'any següent adquiriren un vaixell, exactament una carraca a Domènec Èsparver amb tots els seus forniments: exàrcia, àncora, un *rest* o conjunt de cordes, un cap de cànem, tres remes, arbre, antena etc., i els en donà possessió en rebre 11 lliures i mitja de moneda barcelonesa; segurament pagaren tant poc per tenir-la empenyorada per deutes d'Èsparver²⁴.

No podem esbrinar el tipus de societat existent aleshores entre la vídua i els seus fills Guillem i Arnau, però és evident l'actuació de tots tres fins a l'allunyament d'Arnau, encara que no consten sempre junts. Si abans hem esmentat els dos germans en l'adquisició de la nau, el 14 d'octubre de 1230 veiem Arnau amb la seva mare Estàcia rebent 80 sous del blanquer Llobet, que els recuperarà al cap de dos mesos amb un guany de malles mensuals. El fiador és Bussot, segurament el seu cunyat, i sens dubte molt relacionat per negocis amb Arnau Eimeric, que el dia següent li cedeix la facultat de reclamar i rebre els seus drets en l'armament del lleny que Busca i Grau Bernat de Colliure portaren a Espanya, és a dir a la zona musulmana de la península. Com que el document està escrit pel notari i prevere Pere Ade —Adam—, davant dels testimonis Guillem de Castries, Bernat de Riudor i Ferrer Janer, i aquest notari no sembla ser de la nostra ciutat, pensem que Bussot i Arnau es trobaven junts en algun port de la Mediterrània, potser de

²²ACB perg. 1-6-840 i 1530 estisorat; 1-6-2899 estisorat. Donàvem a conèixer la col·laboració del matrimoni i alguns negocis posteriors a *Noticias sobre la mujer catalana en el mundo de los negocios (siglo XIII)*, a "El trabajo de las mujeres en la Edad Média Hispana", ed. Angela Muñoz y Cristina Segura, Madrid, 1988, pp. 209-210.

²³El 6 d'octubre de 1227 signa àpoca de 118 s. —valent el marc d'argent 88 s.— a Isaac Cap de pebre, que rep un got o *cifo* d'argent d'un marc de pes com a garantia del compliment, és a dir la devolució de la suma al cap de tres mesos justos; si ella no compleix, li pagarà una malla mensual i ell podrà vendre el got. El fiador de l'operació és Bernat de Polinyà, ja esmentat abans, nota 13, per negociar amb Estàcia (ACB perg. 1-6-862 estisorat).

²⁴El domicili consta en un document de Berenguer Adarró del 18 d'octubre de 1254: esmenta que el difunt Arnau Barber vivia al carrer de la Mar davant la casa del difunt Guillem Eimeric (ACB perg. 1-6-184). Pergs. 1-6-1914 del 1228, estisorat; 1-6-1457, 21 de maig de 1229.

Mallorca o del sud de França, a Marsella, on els portaren les seves empreses marítimes²⁵.

Encara el 18 d'octubre de 1233 actuaven junts Arnau i la seva mare per rebre 15 sous del jueu Samuel Benvenist amb un interès d'una malla mensual, però al mateix temps ja treballaven units Guillem i la seva mare Estàcia, precisament el 26 de setembre de 1230 per reconèixer deure 36 besants vells a l'esmentat Benvenist, fent constar com a garantia dues cintes de seda i plata i com a fiador Pere Sabater; li havien de tornar el capital al cap de sis mesos. També tenien una activitat una mica diferent: reconeixen deure al jueu Bonifaci Bonhome 7 somades de verema que li tornaran de la primera verema que ells faran, és a dir del 12 de juny de 1235 al proper setembre. Potser se'ls hi havia acabat el vi del seu celler o era un aspecte més del seu negoci, com comprovem entre els jueus urgellesos gairebé un segle més tard. De més pes és el lliurament que el 12 de desembre els hi feren Ponç d'Alest i Arnau de Pampalona, segurament socis, de 75 morabatins que havien de tornar a Ponç barceloní i al seu soci foraster la primavera vinent, per Pentacosta. No compliren del tot ja que el 16 de juny de 1237 encara els hi devien 625 sous que havien de pagar per sant Miquel, el 29 de setembre.

Suposem que la fórmula relativa a Guillem Eimeric "i els seus" implica la presència de la seva mare; la trobem el 30 de setembre de 1239, data en què Astruc Rovèn els hi reconeix haver rebut 550 sous, que són part d'un préstec de 640 fet l'any anterior.

Cal remarcar que, vist l'excel·lent resultat donat per l'associació de la dona al negoci, Guillem repetí l'experiència i comptà amb l'ajut d'Estefania Ombau, amb qui s'havia casat a inicis del 1240. Durant uns anys desenvoluparen una activitat conjunta amb la mare i els rebuts de préstecs i comandes porten els noms de tots tres gairebé sempre en el mateix ordre: Guillem, Estefania i Estàcia, fins a la mort d'aquesta darrera. Alguna vegada actuen sols el matrimoni, com el 10 de setembre de 1240 i el 17 de desembre de 1242, quan Guillem i la seva dona Umbalda —remarquem el seu nom en una forma que no es repeteix— accepten 26 morabatins alfonsins d'or d'Astruc Rovèn durant un any i 260 sous de Salomó Cerç (Circio) durant tres mesos i 12 sous d'interessos; el fiador del segon és el ciutadà barceloní Quentí²⁶.

En un document del 10 de setembre de 1240 hi trobem la seva signatura autògrafa que reconeix juntament amb la seva mare —que renúncia als drets de les seves esposalles— i la seva dona, un deute de 26 morabatins al jueu Astruc Rubèn, ja esmentat, amb un interès de 4 diners per lliura mensuals durant un any, és a dir un dipòsit bancari fet davant Guerau Sabater

²⁵M^a Cinta MANÉ, *The Jews in Barcelona. Regesta of Documents from the Archivo Capitular*, Jerusalem, 1988, n° 43, 1-6-2908 estisorat, signatura autògrafa. ACB perg. 1-6-786 estisorat i amb la signatura autògrafa d'Arnau.

²⁶MANÉ, *op. cit.*, n° 59, 1-6-958 estisorat; n° 42, 68, 1-6-976, 587 estisorats. ACB pergs. 1-6-2045, 404, 1668 estisorats, 2045, 404 estisorats. Una fórmula diferent és la del dipòsit del 20 de març de 1258: Pereta, dona de Ponç d'Alest, lliura a Estefania 65 sous melgorèsos que aquesta li ha de tornar quan Pereta li demani i sense usura (1-6-1668 estisorat). Astruc Rovèn és a MANÉ, n° 89, 1-6-2843 estisorat, i n° 98, 116, 1-6-573, 960 estisorats.

i Ramon Bardoner pel notari Bernat de Caderita. Tenen relació econòmica amb altres persones de la família, com Pere de Viladecols i Berenguer Burget, draper, que més aviat sembla un col·laborador en la recuperació de deutes difícils i un fiador en molts préstecs, a més de vendre'ls-hi roba. Aquest darrer diposita en la taula dels parents 20 lliures el 22 de març de 1247 fins a la Pentecosta vinent²⁷. La venda a Bernat Simó d'una gran propietat: mas, vinya i hort situats a l'altre costat del torrent Alviana, aportà als socis 1.503 morabatins el 9 de juliol de 1240, però no sabem si es tracta d'uns béns familiars o adquirits o la venda d'una penyora per un deute, com és freqüent en els negocis bancaris.

Continuen els tractes amb jueus tant d'Estefania sola com del seu fill, sobretot amb Salomó, fill del famós Abraham Adret; a aquest i a Salomó Astrug, el 4 de setembre de 1251 ella els hi reconeix haver rebut 200 sous, que els hi ha de retornar al cap d'un any amb un guany de 40 sous, a raó de 4 diners per lliura al mes. Més endavant, el 19 de març de 1254 ella rep 300 sous del mateix Abraham amb la col·laboració de Bernat de Moïà, el fiador que es compromet a tornar capital i interessos en nom seu.

Si en alguns casos les fermances són les rendes del forn i les propietats, a la mateixa època Estefania, ja vídua (és la primera al·lusió a la mort de Guillem), oferia al jueu Perfecte Bonafós una sarraïna blanca anomenada Maria com a penyora de 9 lliures i 2 sous, essent fiador l'esmentat Bernat de Moïà —potser eren socis—, el 4 de setembre de 1252 i de 11 lliures i mitja el 25 de febrer de 1253. Les condicions són semblants: ell alimentarà la dona i Estefania la vestirà, si es morís, es convertís o apareguessin altres vicis, la deutora, que obliga els seus béns, pagaria immediatament, tot segons el costum de Barcelona. El 30 de setembre del mateix any 1253 els germans Arnau i Estefania i Berenguer de Calçada, de Sant Esteve de Ripollet, manlleven a Perfecte 120 sous, que han de tornar al cap d'un any amb 24 sous d'interessos; si no compleixen el termini, pagaran 4 diners per lliura mensuals²⁸.

A més de fer tanta feina, Estefania es preocupava de treure rendiment de les propietats familiars: el 19 d'octubre de 1252 lloga cases i un hort —exceptuats els obradors— que té al burg vora el convent dels Predicadors durant quatre anys per 10 lliures; de moment ja en rep 8 i després el lloguer

²⁷La signatura és al perg. 1-6-573 estisorat. Burget actúa com a fermança amb Bernat Marquet junior quan el 13 de juliol de 1241 Guillem reconeix deure a Astruc de Tolosa 25 morabatins alfonsins d'or que es compromet a lliurar-li per sant Miquel amb un guany de 3 diners per lliura al mes (perg. 1-6-2015, 157 estisorats, MANE, n° 151). El 28 d'octubre de 1256 Estefania li compra draps per valor de 110 sous, que pagarà de mica en mica, 5 sous cada mes, essent fiadors el seu fill Guillem i el germà Arnau (perg. 1-6-282 estisorat, publicat per André-E. SAYOUS, *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*, Barcelona, 1975, n° 12).

²⁸Signen els tres socis, els testimonis Pere Leget, Jaume de Puig i el notari Amat de Grúa, davant el notari Pere de Bages (perg. 1-6-1859 estisorat, la signatura autògrafa de Guillem té un signe arrodonit). El 1251 un dels testimonis és el parent Jaume Bussot i el 1254 el fiador és Bernat de Moïà (MANE, n° 177, 203, 1-6-625 i 241 estisorats). Entre els testimonis del negoci de l'esclava hi ha els parents Arnau Ombau i Jaume Capdebou (1-6-3154 i 29 estisorats). 1-6-3130 del 30 de setembre de 1253.

serà de 40 sous anuals; si el contracte es prorroga més anys, el lloguer passarà a ser de 50 sous.

Estefania i el seu fill Guillem encara a fi de l'any 1259 arrossegaven els deutes del seu germà que hem esmentat més amunt. Com que Salomó Adret els havia deixat 340 sous als Eimeric i a Arnau Ombau i als seus fills Bernat i Jaume, i Estefania ja n'havia tornat 140 i els interessos, els Ombau havien de pagar la resta. Encara el 7 de gener de l'any següent —el mateix dia de fer testament— ella reconeix al seu germà els serveis prestats i les despeses en aliments i vestits fetes per ajudar-la a ella i a Guillem junior; per rescabalar-lo li traspassa un deute de 200 morabatins de la família de Berenguer de Poses que analitzarem més endavant. També continuen tractes per l'especulació sobre el forn, propietat a mitges de l'oncle Arnau i del nebot Guillem, per haver mort la seva mare feia poc: el 10 de maig de 1260 Arnau i els seus dos fills reconeixen a Guillem que fou fiador d'ells en la venda del forn feta per tots ells a Guillem Sarroca per 8 anys, i li prometen que si hi ha despeses per aquesta raó, els hi pagaran. De moment els Ombau ja no deuen res més als Eimeric. Com que Guillem Ombau, el primogènit d'Arnau, és absent, el pare i els altres tres fills es comprometen al següent acord: si l'absent torna dins els tres anys vinents, procuraran fer-li signar la venda de la meitat del forn per 380 morabatins, sots pena de 150 morabatins; haurà d'aprovar el pacte o conveniència fet entre els esmentats Ombau i Estefania i els seu fill i tindrà la possibilitat de recuperar la meitat del forn per la mateixa suma de la venda al cap de deu anys²⁹.

Guillem junior segueix la tradició familiar dels negocis amb jueus i ho fa tot sol després de la mort de la seva mare, amb Salomó, fill d'Abraham Adret, a qui dona la renda de la meitat del forn Ombau el 26 d'abril de 1262: 2 sous setmanals pagats pel forner Ferrer, que accepta el tracte; Guillem rep 50 sous de capital del jueu durant un mes amb l'esmentat interès, com era costum. L'any següent, el 18 de setembre, un contracte molt semblant afecta un capital de 210 sous, però com que els deutes s'acumulen —212, 50, 210 i interessos—, Guillem empenyora, a més del forn, un hort amb arbres alou seu situat vora les cases i l'hort d'Arnau Ombau i el torrent Merdançar. Considerem que la necessitat urgent de diners en un moment donat feia imprescindible acudir a uns prestadors jueus tan acreditats.

Estefania féu testament el 7 de gener de 1260 i devia morir jove poc després tot i que no fa constar trobar-se malalta, com es posa en altres casos, i encara es al·ludida de passada en uns documents de préstecs fets per ella feia temps (1264 i 1269). No disposava de gaire capital: repartí pocs diners a les parròquies de la ciutat, als tres hospitals de pobres i a quatre convents de mendicants, en total uns 40 sous; deixà només 10 sous per Santa Maria del Mar on volia la seva sepultura, ben feta i honoríficament, 30 per Maria que

²⁹Un dels testimonis del lloguer és Arnau Umbau (perg. 1-6-190). En els tractes entre els dos germans els fiadors són els parents Berenguer Burget i Pere Grony (pergs. 1-6-2012, 2590, 2 de desembre de 1259, 1-6-1275, els fiadors són Guillem Eimeric i Pere Grony, 1-6-3656, 21 de novembre de 1259).

s'està amb Arnau Ombau, 20 per la dida dels fills de la testadora i 20 per la seva pròpia dida, abans de nomenar hereu el fill Guillem, que devia ser el continuador de la taula. No esmentava cap més parent que el nebot Arnau, suposem Ombau, monjo de Sant Cugat del Vallès, al qual destinava 10 sous per adquirir un Saltiri³⁰.

Amb la mort d'Estefania s'acaba la tradició de les dones negociants de la família Eimeric.

4. AFERS MARÍTIMS O AMB GENT DE MAR DELS MATEIXOS EIMERIC

Els germans Eimeric, Guillem i Arnau, que esmentàvem com a propietaris d'una carraca, continuaren fent negocis en relació amb la navegació i amb gent de mar. D'una banda Arnau es dedicà als afers marítics tot sol: el 15 d'octubre de 1230 encarregà al seu parent Bussot la recuperació de la part esmerçada per ell en l'armament del lleny que Busca i Guerau Bernat, de Colliure, portaren a Espanya, i ho aconseguí. També navegà amb la seva barca, que al començament del 1232 va quedar obligada amb les eixàrcies per un préstec de 90 sous melgoresos fins a la seva arribada a Mallorca; el viatge arribà a bon fi perquè Ramon d'Agramunt rebé els seus diners. Suposem que Arnau és el mateix navegant nomenat ambaixador per Jaume I a Tunis amb l'encàrrec de redimir captius cristians; així ho féu, però, com que només li produïren despeses, els tornà a vendre per rescabalar-se. En el segon viatge fomentà conflictes entre els mercaders, fou acusat de malversació etc. (1257-1258). Com que no consta en el testament de la seva mare, devia morir poc després dels viatges a Tunis³¹.

D'altra banda els canviadors negociaven amb navegants i en una ocasió intervingueren en un préstec en cadena iniciat per Berenguer de Poses, que tenia una nau, i allargat per múltiples dificultats durant uns vint anys.

Ja el 16 de juny de 1237 Poses, que tenia una galera almenys des de feia sis anys, era el fiador d'Estàcia i del seu fill Guillem en un deute, ja esmentat, de 652 sous a Ponç d'Alest i Arnau de Pampalona, i liquidat. El conflicte comença abans del 29 de novembre de 1241 quan Poses i la seva dona Guillema reconeixen deure als tres banquers Eimeric 48 lliures que ells feren manllevar en nom del matrimoni Poses a Abril d'Esplugues per mitjà de Pere de Llussà. La parella ho rebé per pagar-ho tot seguit al senyor rei, aleshores Jaume I. En el document donat a Llussà constava com a fiador Felip de Merola, que jurà per la seva ànima tornar la suma a la propera festa de Pentecosta, com també ho juraren els tres socis. Poses admet la possibilitat

³⁰ACB perg. 1-6-2162 i 93 estisorats. El notari del testament és Mateu Llobet i els cinc testimonis uns menestrals (perg. 4-18-60).

³¹ACB perg. 1-6-786 estisorat, ja citat al final de la nota 25. GARCIA I SANZ; FERRER I MALLOL, *Assegurances*, II, doc. n° 9; Carles-Emmanuel DUFOURCO, *L'expansió catalana a la Mediterrània occidental. Segles XIII i XIV*, Barcelona, 1969, pp. 54, 82, 83, 86-87.

que els bankers hagin de demanar un altre préstec per pagar el seu deute i la corresponent usura o interessos, i es compromet a restituir-ho tot amb obligació de tots els seus béns d'ell i de la seva dona. Encara el 30 de juliol de 1248 Guillem cedia a Berenguer Burget el dret de recuperar de Pere de Llussà 300 sous i 2 càrregues d'alum d'Alep deguts per instrument notarial, carta que Guillem lliura a Berenguer.

El setembre de 1240 Poses es prepara per dirigir-se a Sant Joan d'Acre, on lliurarà 225 morabatins d'or de l'orde del Sant Sepulcre; i així ho féu. El 1244 és a Mallorca on aparella la seva nau "Paradís" amb la col·laboració de Martí de Banyeres (fill del draper Arbert i de Juliana Descamp), que li havia prestat 61 lliures per les despeses.

Poses continuà navegant cap a Llevant, com veiem en el següent tracte dels seus bankers: a mig agost de 1242 els tres socis es comprometen amb el seu parent Pere de Viladecols, casat amb una Eimeric, com hem indicat, a tornar-li els 50 morabatins rebuts de mans d'ell —"salvs a terra" o "a sabut" a notícia de la pèrdua de la nau— al cap de deu dies de l'arribada de la nau de Poses del present viatge a Acon, és a dir Acre, sense cap excusa ni dilació³². Poses es trobava altre cop navegant el 25 d'abril de 1247, data en què els tres socis tenien tractes amb Joana ara dita Sibil·la, filla del difunt Ramon Jalpí i de Guillem, la vídua casada amb Berenguer de Poses; ella diposità 200 morabatins que tenia per carta de cessió en l'esponsalici de la seva mare. Havia de cobrar-ne 70 per Pasqua, si Poses tornava a Barcelona. Tota l'operació es fa essent fiador Jaume Gerard i davant mestre Berenguer de Torre, canonge de la catedral, Berenguer Durfort i Ermengol Pinxenes, personatges que poden ser àrbitres o jutges en una qüestió tan llarga i molt espinosa. Encara al començament del 1260 i poc abans de morir Estefania fa donació del deute de Poses al seu germà Arnau Ombau i deu anys més tard Guillem Eimeric segueix negociant amb aquesta família³³.

També Guillem actua sol el 30 de juliol de 1248 quan nomena procurador el seu parent Berenguer Burget per recuperar 12 lliures degudes per Guillem Mercader des del 23 de novembre de l'any passat i que havia de pagar el dia de la festa de sant Miquel següent, i també de 300 sous i dues càrregues d'alum d'Alep, que Pere de Llussà deu a Guillem; li lliura els dos instruments dels deutes que ell es devia veure incapaç de reclamar i recuperar, potser per absència dels dos deutors o per ser morosos. Guillem i les dues sòcies negociaren amb Bernat Morell, patró de la nau de Jaume Grony, el 10 d'abril, Guillem tot sol el 24 d'abril i els primers dies de novembre de 1245

³²Els primers documents de Poses són els pergs. 1-6-321, 3087. Els altres foren publicats per GARCIA I SANZ; FERRER I MALLOL, *Assegurances*, II, docs. n.º 8, 10, 11, 12; en el n.º 11 tradueixen *Villacaulium* per Viladecaldes.

³³Joana-Sibil·la el 1260 està casada amb Guillem de Ciges, que li dona permís per vendre els 200 morabatins a Eimeric, com consta en el document següent. El 7 de gener d'aquest any Estefania traspasa al seu germà Arnau per donació entre vius el deute dels Poses, que ella posseïa com a esponsalici del marit perquè no hi havia més béns. Ell ho haurà de reclamar davant de la justícia contra Sibil·la i Ciges (pergs. 1-6-2649, 109). El 4 de setembre de 1270 l'esmentat Guillem i Guillem de Montjuïc són fidejussors d'un préstec de 100 sous per Arnau de Poses, els seus germans i la seva mare Guillemà vídua de Pere de Poses (perg. 1-6-135).

tots tres altre cop: reconeixen deure-li a ell i a Berenguer Burget, draper, 236 sous de moneda barcelonesa corrent a València, i després 150 més que tornaran la primera suma per sant Miquel i la segona la Pasqua vinent. Guillem estipula amb ells el traspass del deute d'un altre client³⁴.

Tenim notícia d'una comanda-dipòsit —un crèdit— de Pere Malgraner, patró de nau i germà del navegant Bernat, el 28 d'agost de 1246: el canviador li reconeix, amb la seva signatura autògrafa, haver rebut 11 lliures, valent el marc d'argent 88 sous, per portar-les i tornar-les en nom de Pere a un “home seu”, Simó de Marino o Marí fill d'Hug, salves a terra a Mallorca per la propera festa de sant Miquel; Simó retornarà el document a Guillem. El 13 de setembre ja havia acomplert l'encàrrec perquè el mateix Pere es declarava content del viatge i li feia el corresponent rebut.

Un afer molt complicat afecta Guillem durant uns anys. Comença l'u de setembre de 1247 a Barcelona quan *Enricus Brunnus* —l'Ulric d'abans— dona en comanda o dipòsit 145 lliures melgoreses a Joan d'Alba davant el notari Pere de Cardona, una suma considerable que Alba diposita a la taula de Guillem també en concepte de comanda o dipòsit. L'any següent, el 8 de març, trobant-se Alba a la Formentera del port de Salern nomenà procurador a Enric Brunni, absent, perquè pugui recuperar el seu capital; tot es féu davant el notari *Anricus, scribe de Predi notarius sacri Imperii, rogatus scripsi*, i els testimonis Bonifaci de Niviliis i P. de Naullo *nauclerii*, és a dir notxer, i Ramon d'Alba. No sabem res més de l'afer fins el 20 de juny de 1248, quan Ulric Brunni trobant-se a la Ciutat de Mallorca nomenà procurador el seu germà Jaume per recuperar les lliures de mans d'Eimeric, fos com fos, davant la cúria si calia, perquè existia el corresponent instrument notarial.

El 7 de maig de 1249 Guillem signà un contracte amb l'esmentat Simó de Marí per raó de la setzena propietat del canviador, part de la nau “Alegransa” de Marí i capitanejada per Ulric; reconeixia haver rebut de Marí, tot en rals de València, 1000 sous en diners i 1000 més que són la cessió a Guillem d'un deute del rei Jaume al capità per raó d'haver carregat gra en l'esmentada nau. Si la setzena valgués més dels 2000 sous, Marí li hauria de pagar la diferència, si valgués menys, Guillem li hauria de restituir la part proporcional³⁵.

Estefania continuà sola un cop vídua (poc abans de 1251) o assessorada pel seu germà Arnau, i després amb el seu fill Guillem, que tanca la dinastia dels Eimeric canviadors. Ella encara consta com a vídua el 14

³⁴Guillem, que signa de la seva pròpia mà, li dona els instruments dels deutes davant el notari Pere de Cardona i els testimonis Bernat Suau i Felip de Merola; el fiador de Mercader és Bernat Pinxenes (ACB perg. 1-6-3087 i 3250 estisorat). Pergs. 1-6-1830, 956 estisorats. El 24 d'abril Guillem tot sol rep dels dos esmentats 50 morabatins i els hi traspasa part del deute de 100 morabatins de Pere Gil, comanador del Temple, de Palau, per recuperar-los juntament amb els 236 s. d'abans (1-6-1798 estisorat). 1253.

³⁵Són dos pergamins escrits per Pere de Cardona, notari de Barcelona, davant dels testimonis Guillem Pedrer i Arnau Sabatèr, Pere Desvilar i Obertí Porta. El primer, el contracte del 28 d'agost de 1246, va ser publicat per SAYOUS, *Els mètodes comercials*, doc. 20. (pergs. 1-6-2879, 2897). Els testimonis d'Ulric són els estrangers Hysambert Mesclayot, Felip Belmonto i Reneard de Maloboscho (1-6-1479, 2817). Contracte en pergami partit per ABC (1-6-2082 tacat).

d'octubre de 1254 al costat del fill en l'adquisició de roba per 270 sous i 9 diners a Guillem Grau, Gerald o Giraudi, al qual pagaran 5 sous setmanals fins a liquidar el deute amb obligació dels seus béns. Constatem l'arrelat costum de pagar en diversos terminis, justificat aquí per la importància de la suma. El mateix Grau continuà tractant, segurament com a client, amb Guillem Eimeric al menys fins al 19 de febrer de 1264, data d'una liquidació de comptes entre ambdós: Grau reconeix al banquer i als seus que li ha liquidat tots els deutes, comandes i altres negocis que havia contractat amb els seu pare ja difunt i la seva mare Estefania amb documents i capbreus.

D'aquests negocis amb cristians i jueus tenim constància de sumes rebudes pels Eimeric, algunes elevades com les 11 lliures i mitja donades a Estefania el 1254 per Perfecte Bonafós, un jueu que fou batlle de Barcelona, i les 12 lliures posteriors. En altres ocasions tractava amb Abraham Adret i el seu fill Salomó³⁶.

La complicació de manejar tants negocis alhora: préstecs, la carraca, comandes, encara que fos amb els familiars esmentats, i al mateix temps passar temporades navegant, exigia una bona comptabilitat, de la qual només tenim la notícia de cartes, és a dir documents, i capbreus, com consta en l'esmentada liquidació de comptes de Guillem Grau. Gairebé tots els pergamins conservats estan ben estisorats amb nombroses línies de talls, que sempre indiquen la finalització de l'operació que arribà a bon fi i fou cancel·lada.

5. ELS EIMERIC PROPIETARIS DE LA PARELLADA DEL RAVAL

Ara ens hem de referir a l'altra branca dels Eimeric, que no sembla gaire relacionada amb la que acabem d'analitzar: només un Bernat Eimeric senior és testimoni el 1273 d'un document de Suau, vidua de Bernat Eimeric, i més tard Guillem, el jurista, es recorda dels Ombau en el seu testament, com veurem més endavant.

Del matrimoni de Bernat Eimeric amb Estàcia Grony havien nascut set fills, com hem comentat abans, dels quals tres eren nois: el primogènit Guillem heretà el negoci tutelat per la mare, Arnau, el navegant, devia morir jove i Bernat podia ser el més petit. Si el pare morí abans del 1216 i un Bernat, encara anomenat Bernardó per la seva joventut es casà abans del 1255 amb Elisenda Sebastià, sembla massa distància en el temps per ser el seu fill. La confusió per la reiterada repetició del mateix nom transmès de pare a fill a les dues branques de la família no ens permet fixar amb seguretat l'arbre genealògic. Un Bernat és el difunt del 1216, el segon, casat amb Suau, que podria ser una Adarró o una Montjuïc —els seus marmessors són Berenguer

³⁶El mateix Grau reconegué que Guillem Eimeric el 19 de febrer de 1264 ja li havia liquidat tots els deutes, comandes etc. negociats amb els seus pares amb documents, capbreus o sense (ACB pergs. 1-6-288 estisorat, 2140 és la liquidació amb la signatura autògrafa de Grau, com a Giraudi, davant el notari Mateu Llobet i els testimonis Jaume Bussot i Perè de Noguera).

Adarró i Guillem Montjuïc—, foren pares de Pere Arnau, Jaume i Margarida; i el tercer, encara anomenat Bernardó quan es casà abans del 1255 amb Elisenda Sebastià (morta el 1276), va tenir tres fills, que es consideren germans: Blanca, Jaume i Suau. El 1273 a la mort de Suau, vídua de Bernat Eimeric, el fill i hereu del pare (mort abans del 1265), és a dir Pere Arnau, només rep un llegat de la mare, 1.000 sous, mentre que l'hereva de Suau és la filla Margarida, dona de Berenguer de Riera. Com a testimonis consten Jaume, que ha de ser el germà de Pere Arnau, i Bernat Eimeric senior, difícil de situar; ha de ser el tercer potser d'una altra branca i seria anomenat senior per distingir-lo del difunt marit de Suau i del fill de Pere Arnau del mateix nom. Aquest darrer ha de ser el quart, és a dir Bernardó, que el 1276 portava l'explotació de la parellada juntament amb el seu pare i el 1296 ja era casat amb Bonaivena³⁷.

El segon Bernat era el propietari alodial de la parellada del suburbi de la Boqueria, la riera, és a dir la Rambla, i l'altre costat cap a l'hospital d'En Colom i el monestir de Sant Pau del Camp, on tenia cases i obradors en mans d'emfiteutes, i també hi podia viure ell amb la família. La parellada de Bernat Eimeric, molt ben situada al suburbi, a la sortida d'una porta de la ciutat, donà lloc a un raval quan fou parcel·lada per ell i pel seu fill i hereu Pere Arnau i es construïren cases, algunes al voltant d'una plaça. A mitjan segle XIII ja hi havia una part amb cases i hort que havia estat transmesa per mitjà d'una cadena emfiteùtica: Serena de Menoc, muller de Berenguer Morell, tenia la finca per Bernat Eimeric a la seva parellada, i ella l'havia establerta a Guillem Teixidó que l'obligà per raó de l'esponsalici de la seva dona Bellris, el dot de la qual era de 1.200 sous. L'11 de gener de 1254 Bonanat Teixidor, fill de l'esmentat Guillem, amb permís de la seva germana Guillemena ven les cases amb hort que tenia per Serena a Vidal Ferrer, fill de Bernat Miró, per 170 sous més el lluïme. La finca limita amb altres tinençes de la parellada d'Eimeric: a l'est la de Guillem Teixidó, al sud la de Serena, a l'oest la de la vídua de Guillem de Tona i la via pública. El mateix Bernat el 19 de gener de 1258 estableix per 1.020 sous i un cens anual de 2 morabatins pagadors per sant Miquel unes cases i un obrador de la parellada situades vora de les seves i del mercat; limiten a l'est amb la via que va a Sant Pau, al sud la tinença de Dolça Molera, a l'oest la de Berenguera vídua de Guillem Vaquer, i al nord la via pública o riera on es pot construir perquè hi ha una plaça que el rei concedí a Bernat amb la carta reial corresponent³⁸.

Com que la parellada és molt extensa, el propietari aprova la construcció de cases vora la riera i el forn de Na Justa, un cop el batlle reial

³⁷Bonaivena és un nom molt original, que no es torna a trobar en la documentació posterior, ni amb possibles variants (ACB perg. 1-6-2244).

³⁸L'11 de març de 1253 Serena confirma l'esmentada obligació a Bellris, que consta en el document fet pel notari Ramon de Riera el 20 de gener de 1234 (perg. 1-6-4235). Només haviem trobat una barcelonina amb aquest nom tan original de Bellris, vegeu C. BATLLE; L. RAMOS, *Contribució a la història dels oficis de Barcelona: els carnisseros del segle XIII*, "Quaderns d'Estudis Medievals", II/5 (1981), p. 315. Les vendes del 1254 i del 1258 són als perg. 1-6-1151 i 3539..

ha donat el seu permís i ell ha cobrat 10 sous dels germans Guillem i Berenguer Vaquer; així mateix ha d'intervenir en les vendes fetes pels seus emfiteutes.

El seu fill Pere Arnau ho heretà a la mort de Bernat, que es pot situar vers 1263. Devia ser el primogènit ja que es dedicà als negocis i a recuperar tota la propietat paterna: comprà censos sobre unes cases del carrer de Robador a la seva mare i al germà Jaume, ja casat amb Simona el 1265, data de la venda feta pel mateix Jaume de la seva part de la propietat heretada del pare per l'enorme suma de 1.200 morabatins d'or, alfonsins i bons a Pere Arnau³⁹. Així el primogènit va poder refer el gran domini familiar, que sembla interessar poc al seu germà Jaume, tot i que va promoure el carrer nou designat amb el seu nom.

Del matrimoni de Pere Arnau amb una persona que desconeixem va nèixer un fill anomenat Bernardó, ja implicat en l'explotació de la parellada el 1276: amb permís del seu pare contracta un censal amb els marmessors del difunt Guillem Amat, fundador d'aniversaris a la catedral; l'any següent cobra 70 morabatins de Pere Constantí per la venda d'un cens sobre un tros de terra amb cases i hort situat a la carrera de Sant Pau, part de la parellada; com a procurador del seu pare ven un censal sobre propietats d'aquest, que ho aprova, situades a la ciutat, a la riera de la Boqueria, i al comtat de Barcelona per valor de 190 morabatins, i en alou, al ciutadà barceloní Ferrer de Torre⁴⁰.

Segueixen les vendes: el 22 de juny de 1277 ven un cens de 2 morabatins sobre les cases on viu Pere Gomar, un altre de 2 morabatins i quart menys un diner sobre les cases i l'hort que té Berenguer Vaquer, i mig morabatí sobre cases i hort que tenen Berenguera Palau i el seu fill Jaume al burg, vora la citada riera; la propietat limita amb la del comprador, a l'est la

³⁹Comentem l'obra dels Vaquer i també vendes de cases de la parellada al nostre estudi *La casa burgesa en la Barcelona del segle XIII*, a "La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana", Annex d'"Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", Barcelona, 1983, pàgs. 12, 24, 34 i 35. En el document del 18 de setembre de 1263 (1-6-2677) hi ha la signatura autògrafa de Bernat Eimeric amb un signe molt senzill: la creu amb els quatre punts dins d'un cercle. El permís del batlle Benvenist de Porta és del 18 d'octubre de 1262. El 21 de març de 1271 el canonge Pere d'Illa, que fa un signe molt complicat, disposa 50 sous en poder de Pere Arnau durant quatre mesos (perg. 1-6-3231 estisorat). El primer de maig de 1271 Pere Arnau nomena procurador general Arnau de Puignaucier en tots els seus negocis, exigir deutes etc.; renovà el nomenament el maig del 1274 (1-6-2367). Uns Puignaucier vivien a Molins de Rei més endavant, segons Josep FERNÁNDEZ TRABAL, *Política, societat i economia en una vila catalana medieval. Molins de Rei 1190-1512*, Ajuntament de Molins de Rei, 2005, vegeu l'índex de noms. El matrimoni format per Jaume Eimeric i Simona consta el 24 de setembre de 1265: venda de Jaume al seu germà Pere Arnau del domini del seu alou, part de la parellada paterna, tota parcel·lada i habitada per menestrals i jueus, situada al suburbi des de l'hospital d'En Colom, la casa dels malalts o Sant Llätzer fins el monestir de Sant Pau del Camp; ho aprova la seva mare Suau, ja vídua (perg. 1-1-379). Després de la venda Jaume encara tenia béns: el 23 de juny de 1280 establí a Ramon de Belloc una casa amb letres, bassa i hort al carrer del Mar, per les quals es paguen 15 morabatins el dia de sant Miquel; el document anà a parar a mans del canonge Guillem de Banyeres perquè Belloc li devia diners, però els marmessors del canonge el tornaren a Jaume Eimeric (perg. 1-6-1349).

⁴⁰Les intervencions de Bernardó: el 26 d'octubre de 1276 Pere Arnau amb la seva signatura autògrafa aprova la venda feta a Ferrer de Torre i Pere Bertran, preveres i marmessors de Guillem Amat, fundador d'un aniversari a la seu, d'un morabatí censual i mig que amb el fill tenien sobre l'hort de Jachó de Besers, jueu, i Maria de Rubí; el 12 de setembre de 1277 es fa la venda dels 2 morabatins que es rebien sobre les cases i l'hort que Pere de Sant Joan tenia per Pere Arnau a la parellada que fou de Bernat Eimeric (ACB perg. 1-1-1943, 852).

via pública, al sud la finca d'Estella, dona d'Arnau Mir, i la de Salvador i Pere Garriga, i al nord la riera de la Boqueria. L'aprovació paterna és del 6 de setembre essent testimoni el seu germà Jaume. De tota manera no es poden identificar ni la plaça concedida amb permís reial ni el nou carrer: suposem que la plaça quedà formada aquí mateix, al burg, però el carrer que havia rebut ja abans del 1284 el nom de carrer nou de Jaume Eimeric, el germà de Pere Arnau, era vora el carrer de la Mar. No hem trobat notícies sobre l'activitat de Jaume després de la venda de la seva part de l'herència⁴¹.

6. EL JURISTA GUILLEM EIMERIC

Sembla que els Eimeric de la parellada del raval no tenen cap relació amb el Guillem jurista, que en canvi era cosí del difunt Guillem Ombau (fill de l'Arnau que era germà d'Estefania Eimeric), casat amb Alamanda i pare de Jaume, testimoni de l'inventari del jurista, i de set fills més. Guillem Bussot, parent esmentat pel jurista, podia ser descendent del matrimoni d'Eimeric, filla de la citada Estefania. Per manca de documents aclaridors del problema, pensem que el jurista podia pertànyer a la branca dels canviadors, si bé, a més, existeixen la del Guillem veguer del 1185, i la de Pere casat amb Guillema el 1169 i pares de Bernat i de Ramona. (Vegeu els arbres genealògics al final de l'article, pp. 864-865).

L'identifiquem amb el fill de Bernat Eimeric i d'Elisenda Sebastià, morta el 1276 deixant diners al fill Guillem. Aquesta parella devien ser molt joves en contraure matrimoni perquè ell es anomenat Bernardó per distingir-lo del pare que portava el mateix nom. Elisenda era filla de Berenguer Sebastià, que ja havia mort el 27 de novembre de 1255, quan el seu fill Bonanat havia de pagar el dot de la noia o l'herència. Per fer-lo efectiu es veié obligat a demanar un préstec en forma de censal a Arnau Pelegrí (mort a l'inici del 1261), gran propietari de la zona de la Pellisseria o Pelleria i potser veí d'ells. Precisament el censal es contractà sobre unes cases situades a la plaça de la Bòria, sota el carrer de la Pelleria. Així el 8 de març de 1256 Bonanat estava en disposició de lliurar a la seva germana ja casada 3.070 morabatins que li pertocaven en els béns paternals⁴². Si la parella es esmentada com a casada en aquesta data, el jurista devia néixer a l'inici dels anys cinquanta perquè ja

⁴¹ ACB pergs. 1-1-4221, 1-6-1775 és l'aprovació paterna. El 22 de gener de 1283 Bernat es nomenat procurador per Berenguera Isarna, de la casa de la reina Constança, per cobrar-li 28 sous deguts per Bernat Pintor, ciutadà barceloní, per raó de drets i agrers pagadors durant els 10 primers anys vinents sobre el mas de Pere Gener i el de Dolça de Soler, d'Alella (1-6-302). El nou carrer és citat per C. BATLLE, *Guillem de Banyeres, canonge de la seu de Barcelona (+1284)*, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia, 22 (Barcelona, 2001) (=Homenatge al Dr. Manuel Riu), p. 272. El 1322 hi vivia el draper Pere de Gualbes amb la seva dona Antònia Coltellier i es precisa que donava al carrer de la Mar (C. BATLLE, *Els ciutadans honrats de Barcelona*, citat, p. 21).

⁴² ACB pergs. 1-1-1254, 1256. El 5 de març de 1262 Bonanat i la seva dona Elisenda reben un préstec de 225 sous del jueu Jacob, fill d'Isaac de Besers; i el 31 d'octubre del mateix any 650 sous més, amb lucre de 130 sous, empenyorant tots els seus béns, sobretot el forn de Porta (1-6-370, 1-1-336).

estudiava el 1265 a Bolonya, quan podia tenir vora 15 anys, que era una edat habitual per començar la carrera. Aquí coincidí amb Bernat Guillem de Pinells, del mas d'aquest nom a l'actual Palautordera, que també adquirí un llibre d'estudi⁴³.

La possible germana de Guillem, Blanca, més jove, estava casada amb Romeu de Marimon el 17 de setembre de 1275, quan la seva mare pagà 1.179 morabatins que estaven pendents del dot estipulat, 1.400; document signat per Jaume i Suau, germans de la noia, per acceptar el tracte. El pagament es féu traspasant a Romeu en alou els censos que Elisenda —no consta com a vídua— cobrava als llogaters de cases i obradors que podien ser els rebuts per ella com a dot. L'hereu d'Elisenda fou Guillem Eimeric, que identifiquem amb el jurista, que reconegué juntament amb Saurina, priora del monestir de Jonqueres, haver cobrat 300 besants d'un deute, ell com hereu de la mare i la priora en nom del seu convent, com hereu d'una altra Elisenda, la vídua de Bonanat Sebastià, és a dir l'oncle matern del jurista, perquè la vídua fou *deodata* en aquest monestir⁴⁴.

Guillem, que havia estudiat dret a la prestigiosa ciutat de Bolonya on comprà un llibre el 1265, aviat devia tornar per exercir la professió d'advocat i jurista a la seva ciutat natal. Suposem que aquí treballà al servei del bisbe Arnau de Gurb ja que el 1273 el prelat li pagà els seus serveis, potser prestats en defensa d'interessos, en consells o com a defensor, amb un vitalici: 16 quarteres d'ordi bó i rebedor, a mesura de Barcelona, cada any el dia de la festa dels sants Pere i Feliu d'agost —dia 30—, quantitat a deduir dels drets episcopals o agrers que el bisbe havia de rebre a la parròquia de Sant Adrià del Besós. Per fer més ferma la concessió li va obligar els esmentats drets i altres béns i li prometé que cada any donaria l'ordre pertinent al seu batlle per pagar efectivament la pensió.

Al cap de cinc anys el jurista vivia dins el recinte emmurallat; exactament tenia el domicili al carrer del Paradís, és a dir tocant al cementiri situat al voltant de l'absis de la catedral, casa on conservava la seva important biblioteca integrada per una cinquantena de llibres. Realment eren dues cases amb obradors a la planta baixa: una la tenia pel monestir de Sant Cugat del Vallès i l'altra l'havia adquirit en emfiteusi al notari barceloní Pere de Ribalta, essent les dues propietat alodial del monestir. L'establiment de la casa fet pel notari li costà 300 sous al jurista el 17 de març de 1281. A més, tenia l'obligació de pagar-li un cens anual de 75 sous per Nadal, però sembla que

⁴³L'adquisició va tenir lloc el 7 de març de 1266 a casa de Suliman estacioner, en presència de dos homes. El venedor de la "Suma" d'Açò fou Çanboninus, fill del difunt Ursolino de Santa Maria in Doni, que cobrà 40 lliures bolonyeses davant el notari Simó, que inicià el document amb un cap de gos. El llibre escrit en pergami començava en un quadern: *Faciamus antecedere*, per acabar en el darrer quadern: *juris ravo* (ACB perg. 1-6-870, resumit per Joaquim MIRET I SANS, *Escolars catalans a Bolonia en la XIII centuria*, "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", VIII (1915-1916), p. 153 sense fer constar la signatura).

⁴⁴La relació de tots els morabatins censuals, que devien ser el dot d'Elisenda, ens descriu cases i més obradors i taules d'una illa d'un barri menestral, on predominen els cotoners i els cuiraters (ACB perg. 1-1-2115). Paguen aquesta suma els canonges marmessors del difunt Pere d'Illa, canonge de la seu, que ho devia, davant les monges que signen el document, entre elles hi ha Guillem Adarró (1-6-1140, 14 d'agost de 1277).

se li feia difícil pagar la suma al notari, ja que el 1281 liquidava el cens de quatre anys; també efectuava els corresponents pagaments el 1287 i 1288. Com a membre d'una família de negociants, ell també tractava amb el jueu Bonjuda Salomó, però liquidaren tots els deutes o comandes el 26 d'agost de 1289. Pere Marquès li pagava un vitalici de 100 sous anuals per Nadal, potser per un deute, però va morir abans que ell. A la marmessoria consten deutes del jurista al jueu Astruc Gracià: 30 i 60 sous de capital, sumes que passat el temps s'havien duplicat per culpa dels interessos. Salomó Gracià i Mira, la dona d'Astruc, foren els seus procuradors per cobrar 50 sous pagats per Bernat Sabater, canviador, un cop feta una avantatjosa composició amb els marmessors⁴⁵.

Quant a la situació personal de Guillem, no el podem considerar plenament un eclesiàstic perquè no ens consta que fos canonge, com s'ha escrit, ni res, només jurista, que és la definició donada per ell mateix a l'inici del testament. Una de les seves primeres intervencions és com a jutge delegat per part del veguer Romeu de Marimon, parent seu, en un assumpte familiar dels Durfort: la tutoria de la nena Guillemona Durfort ha de recaure en la seva àvia Alamanda, vídua de Jaume de Montjuïc. També actua al servei del rei Alfons II el Liberal. Com que no era casat i tenia un fill natural, pensem que podia ser clergue, és a dir disfrutar dels avantatges jurídics sense ser ordenat sacerdot, condició molt freqüent entre barcelonins ben situats. Per tant és lògic que no participés mai en el govern municipal. En canvi hi trobem alguns dels seus parents des de l'inici: Bernat Eimeric és un dels 8 consellers dels paers el 1249 i Jaume ho és el 1258, Pere de Viladecols ho és el 1257; un cop establerta la conselleria hi accedeixen Bernat Eimeric el 1261 i al cap de deu anys Jaume Eimeric, que fou jurat del Consell de Cent en moltes ocasions⁴⁶.

7. LA BIBLIOTECA DE MISSER GUILLEM

Com els altres juristes Guillem tenia una bona col·lecció de llibres de la seva professió i alguns diferents, com veurem. Uns els necessità durant els

⁴⁵El vitalici és del 12 d'octubre de 1273, escrit pel notari Pere Marc (1-6-506) i conservat en una caixa amb altres documents, segons l'inventari. Els documents referents a la casa són del 17 de març de 1281, 13 de gener, 11 de febrer i 4 de setembre de 1287, 19 de gener de 1288. Com que el jurista tardava a pagar el cens, el 13 de gener de 1287 el notari Ribalta feu procurador seu a Guillem de Calders, també notari, per obtenir els 75 sous. El darrer anomena Ribalta "connotari seu" (pergs. 1-6-425, 495, 822, 1349, 454, 2438). Ribalta posseïa la casa per concessió emfiteùtica del monestir de Sant Cugat, l'havia comprat a uns jueus per 1.400 sous el 1263. La liquidació consta en el perg. 1-6-1916. El pagament del vitalici és del 27 de juliol de 1291 (perg. 1-6-2176). Els procuradors i marmessors reben els dos instruments dels deutes davant tres testimonis, un d'ells el jueu Astrug Duran, el 20 de març de 1302 (perg. 1-7-3540, és el darrer dels quatre documents).

⁴⁶Joan Francesc BOSCA, *Memorial històric*, Barcelona, 1977, pp. 31 a 41. Stephen P. BENSCH, *Barcelona i els seus dirigents 1096-1291*, Barcelona, 2000, p. 350 el considera canonge sense justificar-ho. També escriu a la p. 348 que ja exercia la seva professió a Barcelona el 1251, però consultat el pergami de l'ACA, Marquès de Monistrol, 101, resulta que té un forat a les darreres xifres de l'any i al dors amb lletra més moderna hi ha la data que no es pot acceptar un cop feta la seva biografia. És la primera actuació de Guillem Eimeric, però sense data per culpa d'un forat en el pergami, com diem.

seus estudis de dret a Bolonya, on el 5 de febrer de 1265 en comprà un de molt corrent: *uno Codice de litera nova in cartis edulinis cum aparato domini Acursii, principium cuius secundi quaterni incipit: inextimant, et principium tercii quaterni incipit: veticulam*. És una de les cinc famoses obres d'Accursio, mort precisament aquest any o molt poc abans, titulada "Codex cum apparatu ordinario". L'adquirí a Guido de Suticiis per 50 lliures bolonyeses i el tracte es tancà a casa del mateix estudiant: *Bononie in valle Aposa in hospicio dicti domini Guillelmi*, davant el notari i els testimonis⁴⁷. Un document tan personal anà a parar a la catedral barcelonina juntament amb tots els seus béns, ja que els seus hereus foren els pobres, és a dir l'Almoïna de la seu que els hi procurava l'aliment diari.

No sabem si alguns dels altres llibres de dret també els portà de Bolonya, però en tot cas són nombrosos, molt més que els de la biblioteca de Jaume de Montjuïc, al·ludida a la nota 2. Diverses obres bàsiques amb comentaris d'Accursio formen part de la seva col·lecció de dret civil: en primer lloc esmentem l'adquirida a Bolonya, seguida del *Digestum vetus cum apparatu ordinario Acursii*, *Inforciatum cum apparatu ordinario Acursii*, *Digestum novum cum apparatu ordinario Acursii*, totes escrites en pergamins: *in pellibus edulinis o cartis pecorinis*. A més tenia altres llibres de dret: *Volumen*, *Inforciatum vetus*, *Summa Gotfredi in iure canonico*, que deu ser l'obra de Goffredo da Trani, *Libellum Rotfredi in iure civili*, *Libellum Rotfredi in iure canonico*, obres de Rofredus Beneventanus, *Libellum Blanocii in iure civile* —deu ser Jean de Blanot del segle XIII—, *Brocarda d'Azo*, *Autenticum*. Deu ser un manual pràctic la *Summa introductoria super officio advocacionis in foro ecclesiastico continens definicionem magistri Petri Samsonis*, autor francès del segle XIII, i altres temes. També tenia: *Instituta*, *Libellum continentem aliqua introductoria qui incipit "Cum plures..."*, *Novella super Autentico* en dos quaderns, potser l'obra de Ihoannis Andree, *Summa completa* d'Azo, tres llibres del *Codex* en tres quaderns. Segueixen sis grans volums, dos amb unes *Summa* noves i dos amb unes de velles, i dos *Codex*, que foren, segons es diu, de mestre Azo de Montealbo. També tenia una *Summa Dictaminis* amb coberta de cuir.

Cal remarcar els llibres amb les lleis del país que havia d'utilitzar ben sovint: els *Usatges* amb qüestions de Martí de Fano i altres temes, més endavant consten un llibre de paper amb els privilegis i ordinations de Catalunya en llatí, els *Usatges de València* de paper, un llibre anomenat *Goda*, que ha de ser la llei goda o *Liber iudicum* de Recesvint molt citada en sentències judicials de l'època, i una part de la *Summa super sponsalibus* de mestre Ramon de Penyaafort. Segueix un llibre de paper amb cobertes de cuir vermell, sense identificar: *quendam librum longum*, que contenia alguns temes, i un de molt usual, *Libellum Tancreti*, és a dir l'obra de Tancredo de

⁴⁷ ACB perg. 1-6-540 escrit per Mateu de Cambi, notari per autoritat imperial, davant els testimonis Pere Andreu, Jaume Pi i Berenguer Peitorto. Citat per C. BATLLE, *La biblioteca del canonge Colom, fundador d'un hospital de Barcelona vers el 1219*, a "Miscel·lània Aramon i Serra", II, Barcelona, 1980, pp.49-51, on comentem breument els llibres d'Eimeric. Mereix un esment especial l'exemplar dels Usatges amb qüestions de Martí de Fano.

Bolonya sobre l'ordre judicial, un altre *Libellum continentem causas Decretalium*, i el *Doctrinale* segurament d'Alexandre de Villedieu. El jurista també tenia llibres de temàtica no professional, com *Alexandreida*, potser el poema de Gauthier de Châtillon, tres obres d'Ovidi: *De arte amandi*, *De ponto*, *De remedio amoris*, llibres d'oracions, com un de petit amb un cant a la Verge, els Salms vesprals, unes Hores velles en honor de la Verge Maria. Devia haver estudiat una obra escolar d'urbanitat molt difosa, *Facetus*⁴⁸; tenia unes *partes* segurament de llibre sense coberta, unes regles, el *Romancius Barlam* és a dir la llegenda índia incorporada a la literatura occidental i aviat traduïda al català, *Romancius Deude de Prades*, *Gracismus*⁴⁹, és a dir l'obra d'Évêrard de Béthune, un llibre de paper impossible d'identificar descrit com *Libellum qui incipit "Primus liber..."*, un Cató amb glosses i un interessant *Mirabilia Rome*. En conjunt el jurista tenia una magnífica biblioteca professional amb aquests darrers llibres d'oracions, didàctics i de distracció, en total quaranta-vuit volums, que és molt per l'època, almenys fins ara no n'hem trobat cap més de tan completa pertanyent al segle XIII.

8. L'HABITATGE

Si entrem dins el seu habitatge pròpiament dit, que devia ser bastant gran —*duo hospicia contigua*—, i deixant de banda els obradors, trobem la cambra més important situada al cap de l'escala. És l'estudi on devia treballar amb el seu escrivà Romeu d'Olivera (n. 49). Aquí hi havia la biblioteca, una gran taula o taulell (*tabularium*) amb un cristall encastat en llautó i dos miralls, que més que un escriptori sembla un tocador, i el seient corresponent que era una cadira enserpellada i amb un sac-pall pel seient (*sacpavl*) i un barragà ratllat. També hi havia una caixa mitjana on es guardava un canelobre de coure que devia servir per la il·luminació de l'estança, i segurament els documents anomenats cartes, instruments notariais i èpoques descrits a continuació: la carta del rei Jaume II assignant al jurista 400 sous, un instrument dividit per l'alfabet fet pel jurista i el canviador Bernat Sabater (deu ser el dipòsit de 7.000 sous que consta més endavant), un altre de públic de l'assignació del difunt Pere Marquès al jurista, èpoques destinades al mateix Guillem per Alamanda, vídua de Bernat Andreu. S'hi barreja un *intrementorium* de fusta i un cristall, i més endavant un canelobre de coure i unes estenalles petites de ferro, i per fi dos gots (*ciphos*) d'argent daurats per dins

⁴⁸Com que els llibres del jurista anaren a parar a la catedral, amb tots els seus béns, podria ser que el manuscrit del *Facetus* que s'hi conserva fos el seu (Jesús ALTURO i PERUCHO, *Un "Facetus" en dístics copiat a Barcelona al segle XII-XIII*, "Arxiu de Textos Catalans Antics", 15 (1996), p. 395).

⁴⁹Aquest llibre i un Doctrinal, que eren de Romeu d'Olivera, escrivà del difunt, i de la seva germana Ramona, costaren 27 sous. Ella com a hereva del seu germà, els lliurà a Bernat Riba, estacioner -un càrrec inferior de la catedral- que els vené al jurista; aquest encarregà al seu confessor, fra Bernat Ferrer, frare predicador gironí, restituir-los o pagar-los a Ramona, encara que no consta el deute en el testament. Ho compleixen els marmessors el 24 de novembre de 1301 (ACB perg. 1-7-3540, és el primer dels quatre documents)

amb els estotjos de cuir inventariats més avall. Segueix l'enumeració dels documents: l'instrument públic de l'adquisició de l'esclau Jaume, un nen blanc, a Pere de Sala, i el de l'esponsalici fet per Guerau Gizbert a Geralda o Gueraua, filla del difunt Bernat de Montanyà.

Aquí mateix hi devia dormir Guillem perquè hi tenia un llit parat —podria ser el que els marmessors donaren a l'esclava al final de la marmessoria—: sac-llit o màrfega, matalàs, un aixaló vell, un travesser i dues vànoves blanques, i també els seus vestits sense informació sobre l'armari o caixa on es guardaven. En primer lloc consten dues peces bones: un mantell i un cot de presset vermell amb pell blanca. Segueixen un guardacòs, o camisa per sota la gonella, de roba vermella de Narbona amb pell de conills, un altre conjunt de mantell i cot de drap verd, el primer amb pell blanca i el segon amb cendat vermell, que devia ser el folre; una gonella de fai o seda vermella i un mantell de cendat, tres calces (*caligas*) vermelles i una caputxa de roba verda amb cendat vermell, una gramalla de roba verda amb pell de conills, un mantell negre vell amb pells d'anyells i una capa curta verda (*epitogium*) amb pells diverses i velles; un capell de feltre, és a dir d'hivern, completava la vestimenta del jurista, que destaca pels seus colors vius, sobretot el vermell, i la riquesa de les pells. Tot fa conjunt amb la biblioteca i els mobles originals i vistosos decorats amb cristalls i miralls descrits més amunt.

També posseïa algunes armes: una maça de corn i una altra de fusta, una púa; una bracerola devia ser part d'un arnés del qual hi ha altres peces a la cambra superior. Hi havia a la cambra una capsa (*candaleria*) trencada i vella amb papers escrits i una caixa gran o taüt amb potes ple de coses bastant valuoses: uns sacs amb espècies, és a dir pebre i gingebre, dos pots de confits, deu ventallets de palma, monedes: 364 sous i 7 diners de Barcelona entre grossos i menuts, una capsa amb un barret de forma triangular (*sarboix*) de presset vermell amb dos capellets de lli, és a dir d'estiu, i dos parells de gits o corretges per les potes d'astor i dos parells per les d'esparver, un amb perles, seda i revers d'argent. Són objectes que, juntament amb uns collarets de ferro per gossos de la cambra de dalt, demostren que el jurista practicava la caça o l'havia practicada de més jove.

La casa tenia una altra cambra situada al pis superior on devia dormir algú, potser la dona esmentada que tenia cura de la casa. S'hi troben coses diverses barrejades, per tant primer esmentem el llit complet: un escó especial per haver estat pintat, amb una vànova, un sac-llit, un matalàs, un travesser, dos coixins blancs; un armari petit de fusta podia servir a la persona que utilitzava l'estança. Hi havia armes: quatre llances, una sense ferro, dues braceroles de fusta i una espasa, una maça de ferro, un escut reial —potser per tenir pintades les quatre barres— de fusta, unes cuirasses velles amb gorguera, un martell de ferro, un bacinet de ferro i un altre de fusta pintat, armes i estris bèl·lics que desconeixem quan foren necessaris al jurista, que potser participà en alguna de les campanyes dels monarques. Hi tenia dos bacins de llautó, un canelobre de ferro, tres bancs de fusta i un capçal vell, un estoig de cuir, una *quitarra* i dos *barrilos* d'estany, un tapís, dos estoigs dels gots d'argent esmentats, un estoig de Breviari.

Segueixen dos cofres ferrats, en un dels quals hi guardava una vànova nova, i l'altre devia contenir les joies i objectes enumerats a continuació: un anell de llautó amb una pedra groga que semblava un topazi, moltes monedes, d'una part 28 sous barcelonesos d'argent blanc i de l'altra 578 sous iguals als anteriors i 6 diners menuts, una corretja obrada de seda, els codicils fets per Elisenda Matarona, uns guants amb una mica de seda, dues bosses de seda, una reial —per l'escut?— i l'altra d'obra de teler, dos teixells de perles amb el senyal heràldic de Guillem Eimeric, que podria ser l'escudet dins un escut més gros present a la seva signatura autògrafa. Dins d'un altre cofre hi havia dos recolzadors de cuir sense borra, dues espelmes de cera blanca, una corretja i una bossa de seda velles, dos recolzadors de cuir amb borra. A la mateixa cambra encara hi cabia una altra caixa plena de documents, entre els quals només en trobem dos dignes d'esment per la seva importància en relació amb l'herència: un instrument de dipòsit segons el qual Guillem de Montjuïc —un dels marmessors del jurista— reconeixia tenir en comanda seva 100 turonesos d'argent, i un altre instrument de dipòsit similar en el qual Bernat Sabater, canviador i ciutadà barcelonès, reconeixia tenir en comanda del jurista 7.000 sous de Barcelona. Per això aquest canviador pagà els llegats del jurista per ordre dels marmessors. La mateixa caixa contenia 1.000 sous barcelonesos d'argent grossos, menys 3 sous.

Finalitzada la revisió de la darrera cambra, potser propera a un terrat, el notari baixà cap avall i entrà a l'estable, on hi trobà un mul de pèl beig amb cabestre, tres selles velles, uns basts francesos —consignats en català—, dos frens i un cavall de fusta. Per completar l'inventari de les propietats encara hi afegí un nen fill d'en Cervarí, és a dir l'esclau Jaume.

A la vora, vers el Call Juïc, el jurista hi tenia una altra casa que en realitat sembla només una cuina amb dues taules per menjar, atuells per cuinar: una paella de ferro amb giradora, unes graelles, un aster, una llossa i un capfoguer, després escudelles i talladors de poca valor, dues cobertores o tapadores de ferro, dos flascons d'estany; s'hi afegeix una estora, dos capçals, un cuir que es posava sobre el llit, consignats abans dels estris esmentats i després un barragà o roba forta i una altra estora. Segueixen altres coses pertanyents al difunt, que devien ser afegides a darrera hora, com succeïa altres vegades: dues escudelles i dues culleres d'argent, una tovallola de lli obrada de seda a cada cap, dues coixineres obrades de seda tot al voltant, cinc parells de llençols, dues estovalles i sis tovallons, un morter de coure amb la seva mà que el jurista tenia com a penyora per 12 sous, una caldera vella de coure, una setra de llautó, dos gavadalets de fusta, dos taüts on es devien guardar aquestes coses, tres *cirons de rostoyl*, dues paneres, una boteta pimentera destinada a fer el piment o vi especiat, i una destrall.

A més, tenia unes cases pròpies amb hort o eixida situades passat el portal d'En Campdarà, que foren d'Elisenda Matarona i on vivia el fill natural del jurista, Jaume. No es donen més detalls d'aquesta propietat.

9. EL TESTAMENT DE GUILLEM I LA MARMESSORIA

Per sort podem conèixer Guillem i algunes de les seves idees mitjançant el seu testament, que és el més antic conservat d'un jurista barceloní, anterior a l'inventari de la casa i de les propietats de Burget de Sarrià, uns anys més jove⁵⁰.

Com a bon professional, Guillem, que considerem de mitjana edat, redacta un llarg testament, molt meditat i minuciós, en el qual nomena marmessors un col·lega, Berenguer Descortell, Pere Grony, precentor i canonge de la seu, el rector de la parròquia de Sant Jaume, la seva —viví al carrer Paradís—, sigui quin sigui, i els procuradors de l'almoïna instituïda per Berenguer d'Espiells, precentor difunt, a la mateixa seu. Segurament el devia aconsellar el seu confessor, el frare gironí Bernat Ferrer, de l'orde dels predicadors. (Vegeu la nota 49). Encarrega als marmessors la venda de tots els seus béns, exceptuats els llegats a algunes persones, amb consell del prior del convent dels frares predicadors o del guardià de Framenors, el qui hi hagi en el moment d'efectuar la venda, per deixar-ho tot als pobres, és a dir a la institució de l'Almoïna de la catedral. Han de pagar els seus deutes existents a la data de la seva mort i provats per testimonis o documents, sense judicis, si és possible, i amb àrbitres.

Com que esmenta molt pocs familiars, suposem que els més propers ja haurien mort i potser sense descendència, i pensem que no es relacionava amb la branca més pròspera, la de Pere Arnau, difunt, del qual encara vivia el fill, l'esmentat Bernat casat amb Bonaïvena el 1296.⁵¹ En canvi, es recorda de Guillem Ombau, cosí seu difunt, fent una deixa a cadascun dels seus vuit fills —deu ser amb motiu de la difícil situació econòmica d'aquesta família—, i de Guillem Bussot (recordem que Eimeric es casà amb un Bussot), persona de confiança o soci seu, detalls que el connecten amb la branca dels Eimeric canviadors. Remarquem també que Jaume Ombau, segurament un dels fills de l'esmentat Guillem, difunt, i Guillem Bussot són testimonis de l'inventari i per tant consten al final del document.

A continuació el jurista manifesta que vol ser enterrat en el túmul del seu pare (si hagués posat el nom, ens hauria estalviat moltes elucubracions), després de fer-hi les obres pertinents per encabir-hi els dos cossos; precisa que es troba situat al cementiri de Santa Maria del Mar per on es va a la Peixateria i tocant a la paret de l'altar de sant Miquel edificat en aquesta església. Per això li deixa 20 sous, mentre que només en destina 5 per la de Sant Jaume, la

⁵⁰Pere ORTI I GOST, *La casa i les possessions d'un jurista barceloní segons el seu inventari de béns: Burget de Sarrià*, "Miscel·lània de Textos Medievals", 7 (1994), pp. 323-369.

⁵¹El 6 de novembre venen una vinya situada al Viver de Barcelona, al lloc dit Font de Poals, a Bernat d'Oliveres per 500 sous (1-2-1138). Jaume, fill de Jaume i Simona, havia mort abans del 5 d'abril de 1292 quan el rei Jaume II es dirigí al seu marmessor, Simó de Toylà, encarregat de recuperar béns que Jaume tenia a Sicília, com ho féu; li manà que els restituís als altres marmessors, Jaume Eimeric i Berenguer Mayol, que ho havien suplicat al rei (ACA C, reg. 98, f. 16v).

seva parròquia. Com era costum, se'n pagarà 2 a cadascun dels clergues de les esglésies de la ciutat que assisteixin amb la creu alçada al seu enterrament, i també a cada hospital, exceptuada la casa dels malalts o leprosos que en rebrà 5. Encarrega misses i oracions per la seva ànima al convent dels frares predicadors i al de Framenors, pagant 50 sous a cadascun, als frares del Carme i al monestir de Valldonzella amb 10 sous, i al de Jonquieres amb 5. També destina 5 sous pel pont del Llobregat i 5 més per l'obra de la seu.

Guillem obre el capítol familiar exposant la seva preocupació per Jaume, el seu nodrit o fill natural seu i d'Elisenda de Torrent, al qual destina l'elevada suma de 2.000 sous barcelonesos de tern i les cases que foren d'Elisenda Materona situades més enllà del portal d'En Campderà, perquè hi visqui el noi. El problema és la conducta de Jaume fins al punt que no rebrà l'herència si no es reforma i adquireix bons costums, sense haver-se d'avergonyar de la seva vida ni ell ni els seus amics, tot a coneguda dels marmessors i dels seus consellers. En cas que no es reformés podrà rebre una porció i mitja de pobre a l'Almoïna i 30 sous anuals per vestits; no ho podrà vendre, empenyorar o alienar, i si ho fes, que els procuradors de la institució no li donin res, ni menjar ni diners. Ratifica la seva decisió amb la citació d'una llei sobre el tema: el fill natural no pot aconseguir res de la fortuna paterna sense la voluntat del pare. Mentre visqui el noi, els procuradors de l'Almoïna han de donar-li la porció i mitja de pobre, tant si es reforma com si no, i se la podrà menjar juntament amb els altres pobres o podrà endur-se'n els aliments on vulgui mentre no sigui un lloc deshonest. No se li disminuirà el llegat descrit per raó de pagar altres donacions a parents o a qui sigui, retallada proporcional que es feia quan mancaven diners de l'herència a fi de no perjudicar ningú deixant-lo sense llegat. A més li deixa un llit complet, ben parat, i de tots els atuells domèstics els suficients per a cuinar els aliments i preparar la taula per menjar.

A continuació mostra el seu agraïment a Maria Clavera, que viu amb ell i devia tenir cura de la casa i del jurista malalt; en cas de que el sobrevisqui li deixa 200 sous de l'esmentada moneda de tern i li permet d'habitar l'obrador de les cases adquirides al notari barceloní Pere de Ribalta. També li dóna tots els vestits que li va fer confeccionar per a ella i el llit amb draps on dorm. Si Maria jurés que són seves algunes coses de la casa, que li reconeixin la propietat mentre no sobrepassin el valor de 70 sous. Quant a Guillem Bussot, que era un parent, com hem vist en tractar de la família dels canviadors, i al mateix temps un soci, li destina 300 sous si el sobreviu i no reivindica res dels seus béns; però si posa algun plet per reclamar, aleshores només li deixa 100 sous i que es faci justícia. Per aquesta frase ens atrevim a considerar-lo un soci en negocis que desconeixem, però que permetien al jurista disposar d'un bon capital detallat a l'inventari ja comentat.

Es recorda dels seus esclaus per afavorir-los amb la llibertat perquè essent segurament sarraïns s'havien convertit: a Gervasi, batejat, li dóna per amor de Déu 150 sous per obtenir-ne lucre, els seus vestits i el llit on jeu, a més de la llibertat; a Alamanda, també batejada, la declara lliure i alforra, li deixa 100 sous per obtenir-ne lucre i poder viure, els seus vestits i el llit on

dorm. Observem que considera, com és costum de l'època, que una dona necessita menys diners per viure que un home.

Encarrega als marmessors que a la seva mort facin celebrar cada dia de la setmana cinquanta misses seguides, les setmanes que siguin necessàries. Per tota la feina confiada reparteix entre ells 200 sous i encara els hi demana que distribueixin per l'amor de Déu 200 sous entre els seus parents i els seus amics que ho necessitin; també 300 sous entre els fills del seu consanguini difunt Guillem Ombau —només consten els pagaments a Jaume i Guillem—, precisant que han de ser porcions virils fins i tot per a la filla. Aquí tornem a observar un cas mereixedor de la mateixa consideració que hem fet en el cas dels esclaus, però amb igualtat.

Per fi declara que els seus hereus universals seran els pobres acollits a l'almoïna construïda —així ho diu— a la catedral de la ciutat per Berenguer d'Espiells, precentor difunt de la mateixa seu, precisant que es vinguin tots els seus béns per adquirir morabatins censuals, és a dir rendes suficients per alimentar sempre un pobre o més d'un, segons el capital reunit. Recorda altre cop els seus familiars, tant del costat patern com del matern, per donar-los preferència en cas de necessitar una porció de pobre tenint en compte el grau de parentiu, i si fossin nombrosos, s'haurien d'establir uns torns per mesos o com decidissin els procuradors. La signatura autògrafa del jurista va acompanyada, al bell mig del signe, del que sembla un escut doble, a l'interior del qual, dins el més petit, hi ha dos puntets horitzontals i dos verticals a sota.

Havent mort el jurista el 24 de maig següent i segons el testament definitiu comentat, el fill havia de rebre com herència la porció i mitja esmentada, la suma indicada per vestir-se i el llit. Com que era absent a la mort del seu pare, del qual portava el cognom, per haver estat a Múrcia —suposem que anava a l'exèrcit del rei Jaume II en l'expedició contra el rei de Castella—, al seu retorn acudí als procuradors de l'Almoïna. Es pot deduir que havia reformat els seus costums, com tant desitjava el seu pare, i s'havia enrolat. Jaume Eimeric va tornar nu d'aquella campanya desastrosa i féu tanta pena als procuradors, que el 12 de desembre de 1301 li donaren per mitjà de la taula del canviador Bernat Sabater, 30 sous per vestits i hi afegiren 13 sous i 8 diners per l'amor de Déu perquè li eren molt necessaris. A més, li pagaren 40 sous per les porcions de pobre que no havia consumit des del 12 d'octubre fins a l'u de gener vinent, i li varen donar un llit de draps complet, com volia el seu pare. Encara que era al país o potser fora de Barcelona, demanà als esmentats procuradors, que ho compliren, que paguessin la seva porció de pobre al seu parent Guillem Bussot: 15 sous i 6 diners pel mes de gener i 5 sous per deu dies de febrer, total 20 sous i 6 diners. A partir del dia 10 ja havia anat a menjar la seva porció i mitja al refector de la catedral, com el mateix Jaume ho reconeixia el 23 de febrer de 1302⁵².

Tenim altres pagaments de la marmessoria del jurista, no gaires, per cert. Com que la institució de l'Almoïna era la seva hereva, a la seva mort els

⁵²Són dos documents dels quatre copiats al pergamí 1-7-3540, tots escrits pel notari Jaume de Prat, que sembla ser l'home de confiança del jurista.

procuradors es preocuparen de fer l'inventari dels béns, i també de pagar els seus deutes, com ell hi havia encarregat en el testament. Segons alguns documents de la marmessoria, els dos procuradors de l'Almoïna, els canonges Berenguer de Lacera i Guillem Tarafa, i els marmessors compliren l'encàrrec fent efectives les sumes als beneficiaris per mitjà de la taula de Bernat Sabater, canviador barceloní, davant del notari de confiança del difunt, Jaume de Prat: a Maria Claver 200 sous del llegat, 50 per coses d'ella a casa del difunt, i a més els seus vestits, el llit amb dos cobertors blaus, i el permís de viure a l'obrador de la casa fins a la seva mort; a l'esclau Gervasi, ara lliure, 150 sous, vestits i el llit; a l'esclava Alamanda, ara lliure, 100 amb els vestits i el llit (com que el seu és trencat, li donen el bó, amb sacllit, matalàs i travesser, situat a la cambra del cap de l'escala, on el jurista tenia l'estudi i la biblioteca); al draper Guillem Pere d'Esplugues, 47 sous deguts per roba. Dels 300 sous llegats als vuit fills del difunt Guillem Ombau, és a dir 37 sous i 6 diners a cadascun, pagaren aquesta suma a dos: Jaume i Guillem, clergue, representat pel seu procurador Pere de Lloberes, també clergue; altres tres, menors d'edat, cobraren per mitjà de la seva mare Alamanda. Més endavant pagaren per mitjà de la mateixa taula de Bernat Sabater 50 sous als jueus Salomó Gracià, procurador d'Astruc Gracià, i a Mira, muller del creditor Astruc, que lliuraren als canonges dos documents relatius als deutes de 32 i 20 sous respectivament. Amb els diners recollits de l'herència els administradors de l'Almoïna feren possible l'alimentació de tres pobres de manera fixa⁵³.

La fortuna de Guillem Eimeric es devia formar o incrementar al servei de la monarquia, ja que, a més d'actuar com a jutge de la cúria del veguer, també va desenvolupar una certa activitat a la cort d'Alfons II el Liberal, del qual arribà a ser ambaixador. En efecte, quan el rei es trobava a Lleida o ja a Saragossa, el febrer de 1290 decidí enviar una ambaixada al papa Nicolau IV; la integraven quatre personatges de la seva absoluta confiança: els cavallers Galceran Miralles i Bernat de Fonollar, Guillem Aymerich (*sic*) i Guillem Jaffert. Varen rebre plens poders per a signar la pau amb Carles d'Anjou, rei de Nàpols, "de la cual se dio por parte del rey Carlos gran esperanza al rey de Inglaterra", segons Zurita⁵⁴.

De moment no hem aconseguit trobar cap més informació sobre el jurista, la seva família i els seus béns per acabar de completar la biografia i aclarir alguns punts dubtosos. Només podem afegir la notícia de l'existència d'uns Eimeric posteriors sense connexió amb el jurista: Guillem Eimeric, clergue beneficiat a la Seu de Barcelona el 1318, que sembla connectat o procedent de Piera, i el ric mercader Francesc, jurat del Consell de Cent entre 1327 i 1346, mort de la pesta negra, que deixa sis filles —ja casades les dues

⁵³Són tres documents: un és del 18 de març de 1302, un dels tres testimonis és el jueu Astrug Duran -perg. 1-7-2131-, el del 9 de juliol és 1-7-2859, i l'altre és 1-7-3540. La notícia dels tres pobres consta al marge del fol. 157 del Llibre de Testaments, I, de l'arxiu de la catedral de Barcelona, al costat del nom d'Eimeric. Sobre les cases de la ciutat vegeu C. BATLLE, *Les cases benestants a la Barcelona medieval (segles XII-XIII, inici del XIV)*, a "Viure a palau a l'Edat Mitjana. Segles XII-XV", Caixa de Girona, pp. 59-69.

⁵⁴J. ZURITA, *Anales de la Corona de Aragón*, libro IV, ed. A. CANELLAS, Zaragoza, 1970, p. 402.

del seu primer matrimoni— i esmenta el seu parent Jaume Eimeric, fill del difunt Miquel.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1301, març, 31, Barcelona.

*Testament de Guillem Eimeric, jurista i ciutadà de Barcelona, a favor dels pobres
acollits cada dia a l'Almoïna de la Seu; la seva aportació permeté donar
menjar a tres més.*

Arxiu de la Catedral de Barcelona, pergami 4-9-59

In¹ Christi nomine. Sit omnibus manifestum quod ego Guillelmus Eimerici, iuriperitus civis Barchinone, in meo pleno sensu, memoria et sanitate meum facio et ordino testamentum, et eligo manumissores et exeutores huius mei testamenti Petrum Grunni, precentorum et canonicum Sedis Barchinone et rectorem ecclesie Sancti Jacobi Barchinone, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, et Berengarium de Cortilio, iuriperitum civem Barchinone, et procuratores Elemosine Sedis Barchinone illius scilicet quam Berengarius de Spiellis, precentor quondam dicte Sedis stabilivit et statuit in eadem Sede, quibus rogando precipio et plenam confero potestatem quod, si me mori contingerit antequam aliud faciam testamentum, ipsi omnes vel maior pars eorum vel duo, si alii nollent vel non possent interesse vel unus eorum in eodem casu, vendant et vendere possint vel alio modo alienare secundum quod eis melius videbitur expedire ad salutem anime mee, omnia bona mea mobilia et immobilia, exceptis hiis que lego personis infrascriptis, et distribuant et ordinent omnia ipsa bona mea sicut inferius declaratur et continetur, de consilio tamen prioris fratrum predicatorum Barchinone, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, vel guardiani fratrum minorum Barchinone qui nunc est vel qui fuerit pro tempore in hiis in quibus sit consilium ipsorum vel alterius eorum necessarium requirere.

Primum namque volo et mando quod dicti manumissores mei ante omnia solvant de bonis meis omnia debita mea et injurias meas restituant de plano sine difugio et malicia et strepitu iudiciario, secundum quod hec probari poterunt per testes vel instrumenta aut per aliam legitimam declarationem, et quod dicti manumissores vel ille vel illi qui intererunt vel interesse voluerint exequcioni huius mei testamenti possint componere, transigere et pacisci et compromittere et iudicem seu iudices accipere et arbitrum vel arbitros eligere, si eis videbitur faciendum, sicut melius ad salutem anime mee cognoverint expedire. Et eligo sepulturam meam in cimiterio Sancte Marie de Mari in tumulo ubi jacet pater meus, in illo cimiterio per quod transitur ad Piscateriam iuxta parietem altaris Sancti Michaelis in dicta ecclesia constructi, et fiat ibi idoneum sepulcrum taliter quod corpus dicti patris mei et meum valeant ibi collocari. Et dimitto eidem ecclesie cum corpore meo ibi sepeliendo viginti

¹Caplletra decorada que ocupa 13 ratlles.

solidos, et ecclesie Sancti Jacobi, cuius sum parrochianus, quinque solidos et unicuique ecclesiarum Barchinone, quarum clerici cum crucibus mee interfuerint sepulture, duos solidos, et cuilibet hospitalium pauperum Barchinone duos solidos amore Dei, et domui infirmorum Barchinone amore Dei duos solidos, et domui captivorum Barchinone quinque solidos, et domui fratrum predicatorum et fratrum minorum Barchinone cuilibet quinquaginta solidos et quod celebrent et rogent Deum pro anima mea. Item dimito fratribus del Carme Barchinone decem solidos, et monasterio de Valle Donçella decem solidos, et monasterio de Joncheriis quinque solidos, et quod quilibet seu quelibet predictorum celebrent et celebrari faciant missas pro anima mea et rogent Deum pro me. Item dimito operi pontis qui sit in Lupricato quinque solidos, et operi Sedis Barchinone quinque solidos.

Item dimito Jacobo, nutrito meo quem habui ab Eligssende de Torrente, duo mille solidos Barchinonenses de terno et illas domos que fuerunt Eligssendis Materone, que sunt ultra portale d'En Campdera, in quibus inhabitet dictus Jacobus nutritus meus; ita tamen quod, si ad cognitionem dictorum manumissorum meorum vel eorum qui intererunt vel interesse voluerint exequcioni huius mei testamenti, dictus Jacobus sit reformatus ad bonos mores et faciat facta sua competenter ut vivere possit sine verecundia sua et amicorum suorum, quod habeat dicta legata; et si non fuerit reformatus ad bonos mores, ut supradictum est, non habeat ipsa legata, set procuratores Elemosine predice ratione eorum que eidem Elemosine dimito, dent dicto nutrito meo qualibet die unam porcionem et dimidiam pauperis dicte Elemosine et triginta solidos predice monete quolibet anno pro vestibus in vite ipsius; ita quod non possit ea vendere vel impignorare vel alio modo alienare, et si contra fecerit vendendo vel impignorando vel alio modo alienando, non habeat predicta nec procuratores dicte Elemosine teneantur ei dare dictas porciones nec denarios ad vestes. Et hec pono super animis eorum quia si male ageret totum diciparet et consumeret et habet satis de dicta Elemosina pro alimentis que sibi mando dari, quia filius etiam naturalis nichil potest consequi de bonis patris sine voluntate patris; set quamdiu vixerit dicta Elemosina et sui procuratores teneantur sibi dare predicta et dent sive ad bonos mores fuerit reformatus sive non quamdiu vivat, ita quod in voluntate eius sit comeder dictam porcionem et dimidiam cum aliis pauperibus vel secum portat ubicumque voluerit, dum tamen in loco non inhonesto. Et predicta que dimito dicto Jacobo, nutrito meo, non minuantur nec defalquentur ratione aliquorum legatorum que dimiserim vel dimitam aliquibus personis set integre habeat dicta legata sub forma predicta. Item dimito eidem Jacobo, nutrito meo, unum lectum cum pannis completum qualem ipsum deceat, et de bascolis hospicii mei tot quod sufficiant ei ad coquinandum et preparandum mensam in qua comedat secundum valorem suum.

Item dimito Marie Clavere, que mecum moratur, si vixerit plus quam ego, ducentos solidos monete predice de terno, et quamdiu vixerit stet in operatorio domorum mearum quas adquisivi a Petro Ribalta, notario Barchinone; et si ipsa Maria dixerit et iuraverit se habere aliquas res in domo mea, quod credatur ei usque ad valorem septuaginta solidorum monete predice; et si ego ei aliquid deberem, credatur ei sub dicta forma, et dimito ei omnes vestes suas quas ego eidem feci et lectum cum pannis in quo jacet. Item dimito Guillelmo Bussoti, si plus vixerit quam ego et quod compenset eos sibi si in aliquo ei teneor, trescentos solidos monete predice; ita tamen quod non moveat questionem vel demandam contra me vel heredes meos vel bona mea que habeo vel possideo vel habebo vel que sunt mea vel erunt vel ad me pertineant, et quod faciat finem et absolucionem primo et antequam habeat dictos trescentos solidos; et si contra fecerit in aliquo, lego ei centum solidos terni et fiat ei iusticie complementum.

Item dimito Gervasium, babtitzatum et servum meum, liberum et alforre, et ei libertatem confero seu dono et dimito eidem centum quinquaginta solidos amore Dei cum quibus lucretur, et vestes suas et lectum in quo iacet. Item dimito Alamandam, babtizatam et servam meam, liberam et alforram et ei libertatem dono seu confero et dimito eidem centum solidos amore Dei cum quibus lucretur et vivat, et lectum in quo jacet et vestes suas.

Item volo et mando quod dicti manumissores mei faciant celebrari in continenti post obitum meum per totam ebdomadam qualibet die quinquaginta missas pro anima mea, et si non possent in una ebdomada, faciant in sequentibus continue. Item dimito inter omnes manumissores meos pro honore manumissorie ducentos solidos. Item volo et mando quod dicti manumissores mei infra paucos dies post obitum meum accipiant de bonis meis et distribuunt amore Dei ducentos solidos inter propinquos notos et amicos meos quibus expediat dari amore Dei. Item dimito inter omnes filios Guillelmi Umbaldi quondam, consanguinei mei, tescentos solidos pro virili porcione inter quos intelligo filiam dicti Guillelmi Umbaldi. Omnia vero alia bona mea mobilia et immobilia seu precium eorum et iura universa que habeo vel habere debeo ubique aliqua ratione, dimito dicte Elemosine constructe in Sede Barchinone per dictum Berengarium de Spiellis, precentorem quondam dicte Sedis, et pauperibus in ea degentibus, instituens ipsam Elemosinam et pauperes in ea degentes michi heredes universales. Preterea volo et mando quod de precio bonorum meorum et de bonis meis emanantur tot morabetinos censuales quod possint institui unus pauper vel pauperes secundum sufficientes redditus in dicta Elemosina, et qui propinquior erit michi sive ex parte patris sive ex parte matris, quod ille instituat et mittat quolibet die dictos pauperem seu pauperes in refectorio dicte Sedis ubi reficiuntur² pauperes Elemosine dicti precentoris et hoc tamdiu quamdiu aliquos de parentela mea secundum proximiorum gradum inveniuntur, et si duo vel plures essent in eodem gradu, quod per menses vel secundum conveniri poterunt, intromittant eos in dicto refectorio. Et de presenti revoco omnia alia testamenta et codicillos que et quos feci et alias scripturas ad ultimam meam voluntatem pertinentes; volo insuper quod hec sit ultima voluntas mea quam volo valere iure testamenti, que si non valet iure testamenti, saltem valeat iure codicillorum vel nuncupativi aut iure etiam cuiuslibet ultime voluntatis.

Actum est hoc pridie kalendas aprilis anno Domini millesimo trescentesimo primo.

Sig + num Guillelmi Eymerici testatoris predicti, qui hoc meum testamentum laudo et firmo in manu et posse notarii infrascripti, et etiam propria manu a manumissoribus meis firmari rogo.

Sig(escut)num Guillelmi Eymerici testatoris predicti³.

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt Guillelmus de Sancto Felice, Jacobus Vilella, Jazpertus d'Examins, Arnaldus de Letone, Petrus de Sala, Petrus de Querchu et Arnaldus de Rochabruna.

Sig(sign)num Jacobi de Prato, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit cum litteris rasis et emendatis in linea XI^a ubi scribitur predicte monete, et in linea XXIII^a ubi scribitur etiam cuiuslibet, et cum litteris suprapositis in linea XXII^a ubi dicitur pauperes Elemosine dicti precentoris. Die et anno quo supra.

²*Segueixen 4 mots interlineats.*

³*Signatura autògrafa.*

2

1301, setembre, 24.

Inventari dels béns de Guillem Eimeric, jurista, fet pels canonges de la Seu Pere Grony, precentor, Berenguer de Lacera i Guillem Tarafa, procuradors de l'Almoïna hereva del difunt, i pels dos marmessors en presència del notari Jaume Desprat i de sis testimonis, entre els quals consten Jaume Ombau i Guillem Bussot, dos parents del difunt.

ACB perg. 4-8-59 a (angle esquerre deteriorat)

Cum ob doli maculam evitandam omissione fraudis tollendam suscipionem et ut bona defunctorum non valeant deperiri propter oblicionem vel ex cursum temporis aut alio modo omnia iura propiciavit quod unusquisque gerens quamcumque amministrationem teneantur facere inventarium de bonis sue amministrationis; idcirco nos Petrus Grunni, precentor et canonicus sedis Barchinone, et Berengarius de Lacera et Guillelmus Taraffa, canonici et procuratores Elemosine eiusdem sedis, et Berengarius de Cortilio, iurisperitus, et Guillelmo de Caneto, rector ecclesie Sancti Jacobi, manumissores et exequutores testamenti Guillelmi Eymerici, iuriperiti et civis Barchinonensis, quondam, qui dictam Elemosinam pro anima sua heredem universalem instituit, prout in dicto testamento continetur⁴, volentes uti beneficio domini Iustiniani ob iuris statutum adimplendum inventarium seu repertorium omnium bonorum mobilium et immobilium dicti defuncti, in presencia notarii et testium infrascriptorum fecimus in hunc modum.

Primum namque nos invenisse confitemur in hereditate et bonis dicti Guillelmi Eymerici duo hospicia contigua in quibus dictus defunctus inhabitabat, cum operatoriis, in iuribus eorundem alter quorum tenebat per monasterium Sancti Cucuphati Vallensis et alter adquisivit a Petro Ribalta, notario Barchinone, et tenetur pro eodem monasterio cuius sunt alodium. Item invenimus instrumenta pro dictis duobus hospiciis faciencia. Item invenimus in eadem hereditate quasdam domos cum orto sive exitu, quas dictus Guillelmus Eymerici habebat in eadem civitate extra portale d'En Campdara.

Item invenimus in predicta hereditate, scilicet in camera, que est ad caput scale, in qua dictus Guillelmus Eymerici tenebat libros suos: quoddam Digestum vetus cum apparatu ordinario Acurcii scriptum in pellibus edulinis; item quoddam Inforcium cum apparatu ordinario Acurcii scriptum in pellibus edulinis; item quoddam Digestum novum cum apparatu ordinario Acurcii scriptum in eisdem pellibus edulinis; item quendam Codicem cum apparatu ordinario Acurcii scriptum in pellibus edulinis; item quendam librum vocatum Volumen scriptum in cartis pecorinis; item quoddam Inforcium vetus cum apparatu antiquo; item quendam Summam Gotfredi in iure canonico scriptam in pellibus edulinis; item libellum Blanocii in iure civili scriptum in pellibus pecorinis; item quendam librum vocatum Usaticos, ubi erat quidam quaternus continens questiones Martini de Fano et quasdam alias rationes; item quendam librum ubi erant Brocardi Assonis; item quendam librum vocatum Autenticum; item quendam Summam introductoriam super officio advocacionis in foro ecclesiastico, continentem definiciones magistri Petri Samsonis et quasdam alias

⁴*Frase interlineada des de qui.*

rationes; item quandam librum vocatum Libellum Rotfredi in iure civili; item quandam librum vocatum Institutam; item quandam Libellum continentem aliqua Introductoria qui incipit “Cum plures...” et Libellum Rotfredi in iure canonico; item duos quaternos continentes librum Novellarum super Autentico; item quandam Summam Assonis completam scriptam in pellibus edulinis; item tres quaternos continentes tres libros Codicis; item quemdam librum papireum in quo continentur Privilegiis et Ordinationes Cathalonie; item sex volumina magna, duo quorumlibet continent Digestum novum et duo Digestum vetus et duo Codicem, qui fuerunt quondam, ut dicitur, magistri Assonis de Montealbo; item quandam Summam Dictaminis cum cohopta de corio; item quandam librum continentem Usaticos Valencie scriptum in papiro; item quandam librum vocatum Godam; item partem cuiusdam Summe magistri Raimundi super sponsalibus; item quandam librum papireum longum continentem aliquas rationes cum cohopta de corio rubea; item quandam Libellum Tancreti; item quandam Libellum continentem causas Decretalium; item quoddam Doctrinale; item quandam Alexandrehidam; item quandam librum parvum cantus compositum ad honorem Virginis; item quosdam Salmos vesprales; item quandam Ovidium “De arte amandi”, et quandam “De remedio amoris”; item quandam Ovidium “De ponto”; item quandam Facetum et quasdam partes sine cohoptura; item quasdam regulas; item quandam romancium de Barlam; item quandam romancium Daude de Prades; item quandam Gracismum; item quandam libellum papireum qui incipit “Primus liber” etc.; item quandam Catonem glosatum; item quasdam Oras veteres Beate Marie; item quandam libellum continentem “Mirabilia Rome”.

Item invenerunt in dicta hereditate quoddam tabularium cum quodam cristallo incastato in lautono cum duobus speculis, et quandam cadiram cum sacapayl et cum quodam barregano listato. Item quandam caxiam modicam ubi erat quoddam candelabrum de cupro. Item quedam carta assignacionis domini regis Jacobi, nunc regnantis, facta dicti Guillelmi Eymerici de quantitate quadringentorum solidorum. Item quoddam instrumentum factum inter dictum Guillelmum Eymerici et Bernardum Sabaterii, campsores, divisum per alphabetum. Item quoddam instrumentum publicum assignacionis factum dicto Guillelmo Eymerici per Petrum Marchesii, quondam. Item quedam instrumenta apocharum factarum dicto Guillelmo per dominam Alamandam, uxorem Bernardi Andree quondam. Item unum intrementorium de fuste et unum cristallum. Item quoddam instrumentum publicum de quadam emptione quam fecit dictus Guillelmus a Petro de Sala de quodam infante albo servo vocato Jacobo. Item unum candelabrum de cupro et quasdam tenalias de ferro parvas. Item quoddam instrumentum sponsalicii quod Geraldus Gizberti fecit Geralde, filie quondam Bernardi de Montayano. Item quoddam testamentum Marie de Seva. Item duos ciphos argenti intus deauratos.

Item invenimus in eodem hospicio et hereditate scilicet in eadem camera quandam lectum cum saccilecto et cum quodam matalafio et cum quodam exalono vetere, et cum quodam travasserio. Item duas vanovas albas. Item quasdam vestes dicti Guillelmi scilicet mantellum et cotum de preceto rubeo cum pena alba. Item unum guardacors de panno rubeo de Narbona cum pena cirogrillorum. Item mantellum et cotum de panno viridi, et in mantello est pena alba et in coto cendato rubeo. Item quandam gonellam de faya rubea et unum mantellum de cendato. Item tres caligas rubeas et unum capucium de panno viridi cum cendato rubeo. Item quandam gramasiam de panno viridi cum pena cirogrillorum. Item quandam mantellum de panno nigro veterem cum pellibus agninis et quodam epitogium de panno viridi cum pellibus variis veteribus. Item unum capellum de feltre. Item quandam massam de corn et aliam de fuste, et unam puam et quandam bracerolam. Item quandam candaleriam ruptam et veterem in qua erant quandam scripta papirea. Item quandam caxiam sive

atahut cum pedibus ubi erat quidam sacubus in quo erant specias piperis et zinziberis. Item duos pots de confits. Item decem ventalets de palma. Item trescentos sexaginta quatuor solidos et septem denarios barchinonenses inter grossos et minutos. Item unum sarborx de preceto rubeo in quo erant duos capellets de lino et duo paria de gits d'estor et duo paria d'esperver, alter quorum erat cum perlis de unam longam de ceta cum enverssay de argento.

Item invenimus in camera superiori eiusdem hospicii quasdam copulas ferreas pro canibus. Item duos bacos de lauto. Item quandam vanovam. Item unum candelabrum de ferro. Item unum armariolum de fuste. Item quatuor lanceas, quarum altera est sine ferro. Item duas bracerolas de fuste et unum ense. Item quoddam scanum pictum cum saccilecto, et cum quodam matalafio, et cum quodam travasserio. Item duos cuxinos albos. Item unam candaleriam ferratam veterem. Item tres bancos de fuste et unum capciale vetus. Item unum estoig de corio et quandam massam de ferro et quandam quitarram et duos barrilos de stagno. Item unum tapit. Item quandam clipeum regale fusteam et quasdam cuyracias veteres cum gorgeria. Item unum martellum de ferro. Item duos estoigs ciforum argenti. Item unum bacinetum de ferre et alterum de fuste pictum. Item unum estoig de breviari. Item duos cofres ferrats in quorum altero invenimus unam vanovam novam. Item unum anulum de lauto qui habebat lapidem croceum qui videbatur estopassi. Item invenimus in eodem cofro viginti octo solidos barchinonenses argenti albos, ex una parte, et ex alia parte quingentos septuaginta octo solidos eiusdem monete et sex denarios minutos. Item quandam corrigiam de cirico operatam. Item quosdam codicillos factos per Eligssendem Materonam. Item quasdam cirotechas cum aliquantulum de cirico. Item duas burssas de ceta quarum altera erat regalis et altera de opere de talerio. Item duos taxellos de perlis cum signo dicti Guillelmi Eymerici. Item in altero cofro invenimus duos recoldadors de corio sine borra. Item candelas de cera alba. Item quandam corrigiam et burssam de cirico veteres. Item duos recoldadors de corio cum borra. Item invenimus in eadem camera superiori quandam caxiam, in qua erant multa et diversa instrumenta, inter qua erat ibi quoddam instrumentum depositi in quo Guillelmus de Montejudayco confessus est se tenere in comanda a dicto Guillelmo Eymerici centum turonenses argenti. Item quoddam instrumentum depositi in quo Bernardus Sabaterii, campsor et civis Barchinone, confesus tenere in comanda dicto Guillelmo Eymerici septem milia solidos barchinonenses. Item invenimus in eadem caxia mille solidos barchinonenses argenti grossos, minus tribus solidos. Item invenimus in dicta hereditate quandam mulam de pilo bagio cum cabestre, et tres cellas veteres, et uns bastis franceschs, et duo frena et unum cavallum de fuste. Item invenimus in dicta hereditate quandam puerum, filium d'en Cervari, vocatum Jacobo.

Item invenimus in quadam domo versus Callem Judaycum duas tabulas comedendi. Item unum estorium et duo capcialia. Item unum corium quod ponitur supra lectum. Item quandam patellam de ferro cum giradora et quasdam graeles et unum asterium et unam loceam et unum capfoger. Item escudeles et tayadors modice valoris. Item duas cobertoras de ferro. Item duos flascons de stagno. Item unum barreganum et unum estorium. Item invenimus in bonis et hereditate dicti defuncti duas scutellas argenti et duo cloqueria argenti. Item quandam tovyolam de lino de cirico operatam in eius capitibus et duas cohoptas cuxinorum operatas de cirico circumcirca.

Item invenimus in hereditate dicti Guillelmi Eymerici quinque paria linteaminum. Item duas tovallas et sex tovallionos. Item unum morterium de cupro cum eius manu, quod dictus Guillelmus Eymerici tenebat, ut dicitur, pignori pro duodecim solidis, et quandam calderiam veterem de cupro, et quandam cetram de

lautono, et duos gavaadalets de fuste, et duos atahuts, et tres cirons de rostoyl, et duos paners, et quandam botetam modicam pimenteriam et quandam securim.

Hec itaque bona et non alia, quo ad presens invenimus in hereditate dicti defuncti protestando quod, si de cetero ad noticiam nostram aliqua alia bona de ipsa hereditate pervenerint, illa omnia palam manifestabimus et ea in scriptis publicis redigi atque poni facimus. Quod est actum sexto kalendas octobris anno Domini millesimo trecentesimo primo.

Signum Petri Grunni, precentoris Barchinone manumissoris predicti, qui hoc firmo⁵. Ego Berengarius de Lacera, canonicus Barchinone ut procurator Elemosine predictae, subscribo. Ego Guillelmus Tarafa, canonicus Barchinone et procurator dicte Elemosine, subscribo. Ego Berengarius de Cortilio, manumissor predictus, subscribo. Sig+num Guillelmi de Caneto, rectoris ecclesie Sancti Jacobi et manumissoris predicti, qui hoc firmo⁶.

Testes huius rei sunt Bernardus Paschalis, Jacobus de Ferigola, Ripol de Cortades, clerici, Jacobus Umbaldi, Guillelmus Bussoti et Marchus de Solerio, notarius Barchinone.

Sig(signum) Jacobi de Prato, notarii publici Barchinone, qui hoc scribi fecit cum litteris suprapositis in linea secunda ubi scribitur "qui dictam Elemosinam pro anima sua heredem universalem instituit prout in eius testamento continetur", et clausit, die et anno quo supra.

Data de recepció de l'article: maig 2007.

Data d'acceptació i versió final: juliol 2007.

⁵*Signatura autògrafa seguida de dos lletres n.*

⁶*Signatura autògrafa amb la tinta molt fosca.*

EIMERIC 1

EIMERIC 2

Berenguer Sebastia